

Gŷc ë Pir ðthralia

Kudual yin a cuk lor

Queensland

Thuŷ jä

Dinka

Nyi3th 2009

Agët Aköl: Nyi3th 2009.

Nimirat ë talapuun: talapuun kecök j# 1800, aa cïn yiic wëeu ye cuat piny, të yup yin ë talapuun peei yic, ku na yu#p ë talapun dhëlic, ke akuën ë wëeu bi yin ke yup, a u# ke thö kek wëeu talapun paanddu. Nimirat kecök j# 13 tëdä 1300, aa ye kueen ariöm ë talapun baai. Nimirat k#k na yiic 1300 ku 1800, aa lëu bë yin ke yup thin, të mec a#er kek ë kal. Akuën ë wëeu yup yin ë mabaail yic athö kek akuën wëeu yup yin mabaail d3#yic.

Tënë nimirat kecök j# 13, 1300 tëdä 1800: ku yu #p a#eer ë Australia, kë yin ak# nimirat ëj#k 61 yup, ku b3n nimira ë baai yup, (area code) kë cinic acin 0, ku j# nimrëra ë raan wic ba yuöp mat kethook. Na yuöp Australia et3#, cëmën ë Wilaya teda Manthika, ke yin ayup nimira ë baai, (area code) ku j# nimira ë pan yup yin thin tuaany.

Jëi ëguöp: c#k amën ci Department of Immigration and Citizenship (DIAC) (Amatnhom ë Kök ku Döoc) (Amatnhom) kek k#c cë juar bik athör thiinë g# apath, ke yen athör thin këne yic aa yith thää bii ye bei t3#k kä käjuëec keyiic waar. Acin agääk ku ku# lu# bë kuën ë Amatnhom kek k#c cë juar ë d3#këckä lueel yic, të c#k raan gum ërin këdën bë mu# ku kë bë riääk ë w3#ci yën wël t# athör thiin yic täau yenham ke ye yith.

Kä yiök ë waragään kän yiic

Wëtnhom.....	5
1. Kë ba looi të cǐ yǐn yëët	6
A. C¥l nǐmëra ë tax file.....	6
B. Gät yǐrin kek Medicare ku tak yǐnhom ba tamin peei looi	7
C. liep Äëthamdu b3 ic	8
D. Gän ë rin al¥ ë Centrelink.....	8
E. C¥l k¥c k3 pial de gu¥p ye käkë looi	9
F. Gän yǐrin thukulic ba piöc tho gëlidhi	9
G. äth ë miëthku Thukulic	9
H. Thi¥ Athöör ba warakku3th yök	9
2. Kuwony Thon Nyñlith.....	11
Konykony W37c ku G3ng3ñ Thok	11
Piöc Tho gëlidhi tënë Apaköök Dit	12
3. Konykoony ë luëklüek.....	15
Bolith.....	15
Nejda	15
Akut Mac	16
Nimërat Talapuun k¥k ye yup aköl kërac.....	16
4. Ba la wic ë kuwony dë	17
Barnamic gëlidhi tënë Apaköök Dit (AMEP).....	17
Manadhämat thok Wuöt ku Akutnhom ë Baai	17
Konykony ke Riënythi	18
Ku¥y Ganun	19
Ari33nhom.....	19
Yith ë K¥c Lui	19
Majeleth MäÄali	20
Konykony ku malumat ka Akuma Iglimi de Australia (AGRIS)	21
Ku¥y ¥c b37Aköl ë Mam	21
Yiäp ë k¥c Ru37k	21
Talapun Duut ë Puöu.....	21
Duut ë Puöu al¥ Thiëek ku Ru37ru37k	22
Duut ë Puöu tënë K¥c cë Luc cë t3ñ Nhiim Ri¥c ku äntöök/Tëtöök.....	22
Konykony ë Wëüu.....	22
Ku¥y etë bi yin Ajuër ya lu ¥ i thin	23

5. Cieņ ku Ganun Australia.....	25
Atëk lu¥i ku kä ril c33	25
Thöö de nom ku cîn ti33.....	26
Jar33im ë Kÿc n7k	26
Ku37h	29
Mäth Tap ku dëkdëk ë M7u ku wal rac	29
Tände Piny	30
Awu¥.....	30
Läi.....	31
Rämdu ku Jamdu ke Kÿc.....	31
Jam ath373?.....	31
Kuat al37h ye cie	32
Wël juëc ye Australians lueel ë jamdenic	32
6. Bëei ë nin	34
Ri7m ë Pan peei ku Pan Nhial	34
Yith ë Mëriööp ku Käkken lëukä bik ke Looi	35
¥ 8 ë öt ku Pan nhial	35
B373Akuma.....	35
B3738 Mam	35
Konykony ye Kÿc cie Baai wic.....	36
7. Luöci.....	38
Yiäp ë lu¥i	38
Konykony akuthnom Lu¥i	38
Lëk K7k.....	39
Cädat ë lu¥i ye looi kÿc cîn	40
Ganuun ë Lu¥ i.....	41
Maac.....	42
Ajuër.....	42
8. Dhaman ictëmai	45
Dömdöm Centrelink	45
Kaam bi yin tüt ë wëü Centrelink.....	45
Wëü ye yi37k kÿc baai macthok	46
Riënythii.....	47
Raantö bë jam kek Centrelink wälä Mäktab Ku¥ ny Baai në rinku	47
Yith ku lu¥i cë yi37k.....	47
Konykony ke <i>dhubæet</i> ke Centrelink m3737urnhiim	48
Malumat Juëc.....	48

9. Muwaathälat Käk ë cäth	50
Käk ë Cäth	50
Thurumbil Peei	50
10. Piöc ku Muöök ë Meth	52
Muöök ë meth	52
Thukuul	52
Mith cie jam tho gëlidhī	53
Agamthook	53
L¥thukulic	54
Piöc ë Loiloi ë Tëët	54
Jaamaat	54
Medicare	56
Centrelink Buthaka ë Pial ëguöp	56
Tamin ë Pial ë Guöp	56
Ku¥y ë wal	57
Marakëth ë Pial eguöp Akutnhom ë Baai	58
Pial ë guöp ë Nyith	59
Konykony tënë K¥c n¥ Ci33 ku Thu¥k Kuötiic	59
Tuöm	59
Malumat juëc k¥k (Konykony ë Lec)	60
Thiëëc de d¥c wic muoöök	60
Malumat juëc	61
12. Lääu ëguöp ku kuy ë K¥c Nyuööth.....	62
Käk ëröt looi beithok	62
Ku3r ë K¥c Nyuööth (Media)	62
Internet	63
13. Department of Immigration and Citizenship (DIAC) (Amatnhom ë Kök ku Dööc)	64
Döc öthralia	64
Taciir ë Dhuk tënë raan cië Australia	65
Keny ë k¥c macthok wic bën Australia	65
14. Akuma Mäyälia ku Konykony Akutnhom	67
Konykony Akutnhom	67
Konykony ë Ci33 Kuötic	67
Mäktaab	67
Konykonny k¥k	67
Malumat juëc	68

Wëtnhom

Kudaul yin acuk lor Queensland.

Akuma de Australia, Wilaya, Manthika ke Australia kedhie, ku akuut cë lui kek akuma aa kɔc cië Australia gäm konykoony kuöt yiic. Athör thïn abë yi l3k konykony lagöi ku kumy tɔ, ku ye t3k bi yin la thiëc thïn ë lëk.

Athör kën a cë gɔt t3t abaköök puɔc b3t baai bthralia, ap 3y t3t apayɔ cë m3t bthralia ku kɔ keen ke tue keek ku loiloi lui kek keek. Apay ɔ (refugees) cë b3t aa dhil thiëc ë malumat cë gam aAeer ë ri3nken alɔ Department of Immigration and Citizenship (DIAC) (Amatnhom ë Kök ku Döök).

m3 yic r3l ë nynidh3 bë malumat ëbën tɔu në athɔr tökic bii raan ëbën keek kueen. Apieth ba ic lɔn kɔc kɔk ka abaköök cë ce ë t3t ku kɔc puɔc b3t k3 k3 cath në bidha aacin yic bë kë konykony kedhi3 yɔk.

Yin ath3k, löm kaam ba athör kën kueen apath. Acuk gam lɔn na dë athör kën abë yin kuɔny ba pïirdun ëyam jɔ Australia. Apath ba luui ë wël pu ɔc gɔt, muk kɔc ë konykony ë nyuuc gam, ku aa cë gɔt ë website cɔl: 'Pïir Australia www.immi.gov.au/living-in-australia. Yin awicku ba Aba 1-4 ka kueen tue , keek aa lui kek kä wic keek ë ninkun puɔc yin ke b3t thïn yiic.

Käriiliic bë rɔm kek yïin, të jɔ yin pïirdun ëyam cök Australia, aa kuöt yiic ku aa keyiic waar. Ala kä bi göök ku kä bi tiaam. Thɔkde, latu3 du atɔ ri3l ë piändu yic gut abiökru3l kɔk le puöth kumy. Yin acuk lor, bär mi 3t ëguöp ee këdu!

1. Kë ba looi të cî yin yëët

Käkä aa kâ ka b373 dhil lööi t37i yin Äëët ðthralia, gui 33 ke piny ku ye ke looi ë tók tók ku ri7p keek

Akuën kâ ba looi

A Cəl nımıra ë tax file

B Gät yirin kek Medicare ku tak yinhom ba tamin peei looi

C Liëp yëthamdu ë be7ic

D Gät yirin tënë Centrelink

E Cəl kıc ke pial guöp ye kâkë looi

F Gät yirin të ye tho7 Ingëlidgi piöcc thin

G Yäth mïëthku ë thukulic

H Wic ruktha ë kuëth

Ti Aba 2, ku7y ë tho 7 I gëlidhi ba malumat bë yi nyu7th Ään n7y iic konykony ëg37n ë thok ku w37c ë cäadat.

Ti Aba 4, a bë yi nyu7th Ään bin la thin ba la wic lëk al7y kuat agui33r lëu bi kony wël ku loiloi ë nyuuc.

A. Cəl nımıra ë tax file

K7y kënë looi tue 7, ee rin ku ba d7m wëü Australia, ka yin dhil la Namba Ajuër (NA) – (Tax File Number (TFN)). Wëü ye d7m aa n7y yiic ariöp ë lu7y, wëü ye akuma d7m yiin ku wëü ye wëü kuun ca lu77y dhuk cök cimën wëü c7y int37th ye wëü kuun cë kuëët ë b37yic dhuk cök.

Të ye yök namba ajuër

Baai ðthralia, a lëu ba Mäktab Ajuër ë ðthralia (MA 7) yu 7p ku l37keek bik yi tu7c athör ye thi77y bë yi yiëk Namba Ajuër. T37a ka lëu ba Namba Ajuër c7y I webthait MAI(ATO) yic. Webthait ATO ee rëer 7 any aköl ku w3737y7a, athör Namba Ajuër aye yök t37 Centrelink ku t37 Australian Taxation Office (ATO); ku keek ebën aa t7y athör diit labudhuth Äer yärke c7y White Pages yic. Athör ër Yärke kën a le 7yic nambaa telepuun.

Të ye yök Mäktäb Ajuër Yothralia

Telepun

13 2861

Wïc Näm̄ba Ajuër Webthaitic

Athör ye rin gät piny thïn webthaitic

Lor yï cök

Ti 𐄂 𐄂 t𐄂 Dukään MAĭthin

Centrelink shopfront locations

Webthait MAY/ATO

www.ato.gov.au

Ti Aba 7, Luŷ i, na wïc malumat ajuër (taxation).

B. Gät yirin kek Medicare ku tak yïnhom ba tamin peei looi

Akuma Australia ee yï gäm kuŷy bï yïn Äöc ë wal ë dhël (scheme) c𐄂 Medicare. Akuma aya ee wëü wal dhuök nhïim dhël Kuŷy ë Wal (Pharmaceutical Benefits Scheme (PBS). Medicare ku Kuŷy ë Wal aa m 3c Medicare bthralia.

Yïn alëu ba guöp ba ba yök Medicare ku yïn alëu bë yï gäm konyknoy ë wal ënyinic ku barnamic. Käkä aa le yïic kuŷy ë wëü pan akim akuma ku kuony yïn ba wal cë g 𐄂 yïin ë b3i?akim aÄeer yïic ya 𐄂 c ë wëü lik. A path ba deet I𐄂 cï abaköök ebën ye muŷ kan Medik3 730a path ba yï thok tuöm kek Medik3 730a deet I𐄂 lëu bë yï gäm kaad.

Medicare anŷ **athör thiik wël panakim cë** waar yïic ë thok ka thiäär ku dho uan (19) ku a t𐄂 ka cë g𐄂 tho Nyi liith, Breel Cör ku a t𐄂 ke ye röl raan CD yic ku Cirit yic. Kek aa lon Medicare teetic, ku teet konykony wal ku pial ëguöp ye akuma gam, ku teet tä ba yï 𐄂 kã wïc, cëmën döm ë wëü ku kãpuŷh k𐄂 bï muk. Dhil tak ba thiëc athör thiin kën t3 7e yïn Mäktab Medicare, Mäktab Kä Abaköök wälä t3 7eem yïn webthait.

Të ye raan rot gät piny thïn tën Medicare

Na wïc ba ri3nku gät piny t3 7 Medicare, ka yïn dhil la Mäktab Medicare yic nin ka 10 wälä 7 ke Äëet yïn Australia cök ciëen, ku muk waraak ku cimën Päthp𐄂, warak cãth wälä Bitha. Na cë kã wïc thook tuöm ebën, ke yïn a lëu bë yï gäm nïmïra Medicare ba muk Äet kööl bï j𐄂 kaad I𐄂 tuöc yïin t3 7it t3 7 niëndhorou ka 3 cök. Thäät juäac yïic, yïn ka cuat piny ku j𐄂 Medicare yï I𐄂 cuööt. **Na wïc akiim ënyinic**, ke yïn alëu ba yïrin g𐄂 tënë Medicare, te c𐄂 yïn nin ka 7 Äet 10 k3 7n𐄂, yïn alëu bë yï gäm nïmïra I𐄂 ëtiit yïn nyinic.

Töök kãc wër wei a t𐄂 në th33 ka 24 hour akölköl na nŷ kë r33c cïi yïök 'kacu𐄂ti' ka 'mërgenthi' de b3i?ka akiim ke k𐄂 kedhie.

Të ye yök kãc Medicare

Telepun

13 2011

Lor yï cök

Mäktab Medicare

Akuädha Läk Medicare

(Gut läk thok kꞑk ce Nyi lith)

Akuädha Läk

Webthait Medicare

www.medicareaustralia.gov.au

A ce Medicare rot yen kꞑc kony kä pial guöp, a le agui33 ju33 kꞑk ce kä akuma tꞑu ku aa kꞑc kony kä pial guöp cämän akim lec, akiim nyin juääc ku jötjöt näjda.

Na wic käjuéc ba kë ic alꞑ tamin peei ë pial ë guöp, ke yi ti Aba 11, *Nadhäm ë pial ë guöp*.

C. liep yëthamdu beŋic

Baai Australia, kꞑc aa w30ken tꞑu ë b3 yic, akutnhom guir baai tedä Credit Union . Kwat wëü ye raan dꞑm cimän ariöp dit ku ariöp koor ku wëü ye akuma kꞑc juak aa b3r b3 bë raan ë döm keek jal la yök thin. Australians aa w30ken miit ë b3 ic ë b3 kard ku keredit kard.

Apath ba Äëthamdu aany thok **ke yi këc niëndhorou ka 6 thöl**, ë b3rdü yic, ku kë ba nyuñ ë b3 ic bi yi ic, ee passportdu. Ku na näk niëndhorou kadëtem ke yi këc Äëthap liep, ka lëu bë yic ri3l të cin yin cäädat kꞑk. Nyuñth kꞑckun ë b3 nimira ë tax file, bë yi ci juar ap3l ë wëü kun ba yiök yiic.

Na le d3tꞑwic ba ic alꞑ äny Nämba Tꞑu B3 , ka yi nem webthait kën:

Töü la cök – cam wëüku apath, nem

www.bankers.asn.au

D. Gän ë rin aləŋ ë Centrelink

Kuñy ë yiäp lu ñi, dömdöm ë wëü Dhaman ictëmai ku konyknoy kꞑk, aa ye gam ë Mäktäm Akuma cꞑ Centrelink. Kꞑc puꞑc b3r aa kerin gät piny **Centrelink** bë ke kony ë yiäp luñi, ku gam loiloi ken ička overseas ku liep kethook kꞑrthat lacäp thöö röt kek piöcpiöcken. Centrelink aya, anꞑ Nämba Ajuër, athör cꞑt nämba ku a lëu bi ba athör cꞑt nämba cuat ku bë dömdöm duun wëü ci gääu. Dömdöm a lëu bë gꞑl kööl tuum yin yi thok kek Centrelink. Na wic bë yi dömdöm du gꞑl kööl Äëet ðthralia, ka yi dhil thok tuööm kek kꞑ Centrelink kööl Äëet yin ku cuat wara duun wic yin dömdöm ka nin ka 14 këc thök.

Kꞑcë köök ðthralia rin ku ñy aa lëu bë keek d ꞑm Wëü Riääk pan Centrelink. Raan cë b3r ðthralia rin ku ñy a dhil wëü kä jaac cök ka nin ka 7 këc thök t 3r Äëet yen ðthralia wälä a lëu bë ye thok tuööm kek Centrelink ku bë l3r keek lñ bi yen wëü riääk wic nin ka 7 yiic ku cu3t pööm wic yen wëü nin ka 14 ka lueel yen w3tꞑyiic. Na wic läk kꞑk, ka yi ti Aba 8, *Muöök Kəc Mam (Social security)*.

Të ye yök kɔɔc Cɛntrelink

Telepun	13 1021
Kuɔɔny Athook ɛ thok kɔk ce Nyinjliθh	13 1202
Lɔɔr yi cɔk	<u>Mäktab Centrelink</u>
Webthait Centrelink	<u>Äet Centrelink</u>
Tën abaköök puɔc bën	<u>puɔc köök ðhralia</u>
Lëk thok kɔk yiic	<u>Kuɔy ɛ Centrelink – ðk aa jam ɛ thu ɔ du</u>

E. Cɔl kɔc ke pial de guöp ye käkë looi

Na ca **athör de pial de guöp** thaany (Pööm 815) wɔɔ?Department of Immigration and Citizenship (DIAC) (Amatnhom ɛ Kök ku Döoc) tɔu aÄer ye lɔk yiin, ka yin dhil kɔc konykony ke pial de guöp yuɔp tɔɔin Äet ðhralia.

Na ca yi thok tuɔm ke kɔc Loiloi Pial Guöp, ka keek aa bi nyuöth Panakim thiääk ke yiin bin la thin bë yiin la caar guöp.

Health Undertaking Service **1800 811 334**
(9nh – 4th Akölrou Äet Aköldhëtem)

F. Gän yirin thukulic ba piöc thoŋ Inŋëlidhi

Guël thoŋ Inŋëlidhi ee kë logöi ku yen abë yi cɔl atiëm ɛ nyuöc duic.

Piöc tho l gëlidhi tënë kɔc puɔc bɔɔ? Australia, aye gam ɛ kɔc **Barnamic Inŋëlidhi tënë Apaköök düt** (AMEP). Akut AMEP ee yi yiëk dhɔl kɔk bin kuen rin ku ba lɔk yi kuën tɔɔui yin, tɔɔmuk baai wälä tɔɔe yen kä kɔk loi keek.

Rin ba kä juɔɔɔɔk ic, ti Aba 2, Kuɔy ɛ Tho Nyi lith .

G. Yäth ɛ miëthku Thukulic

Ganun Australia, ee mith nɔ run gɔl ɛ run 5 gut 15 puöl bik la thukulic. Yin adhil miɔthku gät rin piny ɛ thukulic ënyinic. Na wic käjuëc, ke yi ti Aba 10, Piöc ku muök ɛ meth.

H. Thiöŋ Athöör ba warakkuëth yök

Na muk bidha cië yin baai etɔɔ? ku nɔ ruktha ɛ kuɔth tɔthin emën ca bɔɔɔɔan dä, cë gɔl l gëlidhi tädä cë waaric kɔc la cök, ke yin apäl ba kuëeth yeen ɛ p ɔi?ka 3 ke Äet yin ðhralia. Na lek thook thök, ku wic ba ya kuëeth, ke yin adhil rot wiɔɔruktha ɛ kuɔth Australia etɔɔ. Rin ku ba warakkuɔth yök, ka yin athëem iɔɔɔɔuɔ ku daai tiaam. Baai ðhralia, waraakku ɔth aa ye Akuma Panbaaic (state) wälä Panlɔthok (territory) gäm kɔc.

Na ci muk wara e piöoc e ku3th b3i? pan d3i? ka yin a dhil athem i3?3? raan e kuëeth tiaam.

Yin alëu ba athör e thu¥ k nyuöoth yiök, athör c¥: Muktändun e ku3th Queensland. Athör aba yiök tënë 'Queensland 'Transport Customer Service Centres'ku aa cë kë g¥ e White Pages athör talapuun yic, ku aa cë g¥ aya e 'Newsagents' juäac k¥k yiic. Aya, a lëu ba miëet bei webthait e Jötjöt e Queensland majan. Na wic malumat juëc, ke yi yup Queensland transport e tëtö .

Queensland Transport

3834 2011

Webthait

www.transport.qld.gov.au

Driver Authorisation – Bus, Taxi and Limousine

3834 2011

Muk yinhom apath, ala ganuum e ku3th (traffic Laws) e dëkdëk e m¥u pëen tënë k¥c e kuëeth thurumbiil Australia, keek aa dhil theek yiic ap3?d'it. Na wic käjuëc ba kë ic, ke yi ti Aba 5, Ci33 ku ganun Australia.

Në Wäär de *ruktha* yic ti capta 2, koony e tho de li glith.

2. Kuɔɔny Thoŋ Nyiŋlith

Konykony Wëric ku Gëmgëm Thok

Gëgëm ë thok

Athook Baai (The **Translating and Interpreting Service - TIS National**) jam thok 120 ku abak aa lëu bik yï wiëc raan bi waar thok telepun thok. A lëu ba Athook ðthralia (**TIS**) yuöp wëëu yupyup akeunhom (wëëu yupyup mobile aa lëu bik thook ðthralia loi). **Athook ðthralia aa töu thää 24, nïn 7 wik yic ku a lëu bik yï waar thok tã leŋ yen kã wër wei kuat tã rëer yïn thïn Yothralia.**

Na ci ye gu3l wälä ci tho I gëlidhi ye deet ku a wïc ba jam kek akut lui kek akuma, ka c¥ keek aa yup athook ðthralia bi yï kony ba jam. W 3?thok a ye lac looi telepun thok, kekã na wïc ka ka akuut lui kek akuma aa lëu bik athok c¥ b¥bë awërthok b3? looi ka raan warthok daai. Akut lui kek akuma yen a athook d¥m. Kaam këc yïn gua yup, k¥ thää ye akut lui kek akuma wïc ba yuöp luui ti .

Na wïc ku¥ ny athook t3?neem yïn akim, ka lëu ba akim l3?bë athook ðthralia TIS National yuöp namba ye akiim lac yök thïn rin bë yï waar thok telepun thok. Akim a lëu bë raan k¥c waar thook c¥ a bã t3?luui yen thïn bi b3? waar thook t3?wic yïn yeen keya.

Na ci wël ci akuut lui kek akuma gu33l makana ye pi , ka yï yup TIS National ku aa bi kony.

Translating and Interpreting Service (TIS National)

131 450

TIS National Webthait

www.immi.gov.au/tis

TIS ee ye yic täau bë pi ka bi k¥ ð thralia thiëc ku ee w3?pi t3?mithbaai nhia yeen bik ya athook, bik luui lon w3?thok t3?k¥ wun ðthralia jam thok k ¥k ce Nyi lith. Na ic tho Nyi lith ku tho d3?ka yï tak yï nhom l¥n lëu bi yïn ya athok t3?TIS. Na wïc ba k¥k ic ka yï yup raan u3?3?TIS namba 1300 132 621 ba thiëc al¥ luui athook ku t3?ye athook luui thïn.

Na wïc ba Centrelink yu¥p ku wïc ku¥y tënë agamthok, ke yïn ayup directory ë Centrelink ë talapunic

Centrelink (ku ku¥y agamthok)

13 1202

Webthait Centrelink

www.centrelink.gov.au

Yen wïc kan athok

Athook ðthralia aa kan c ¥ "B n wïc kan athok" looi bi k¥kuc tho Nyi lith ku aa wïc w3?thok ya muk. Ee kan thiin la kot Aönwëëu yic ku a le k¥u kin Athook ðthralia ku ee kan cë guiir bi k¥ wïc w 3?ya muk t3?uum kek ke thook aguiguiir akuma, akuut wuöt ku tajiir. K¥ c kuc tho Nyi lith a bë kan kën ya nyu¥n rin bik k ¥c a l3?l¥n wïc kek w3?thok.

Tho ic raan muk kaad a ye gät kaad kꞑu ku kaad kꞑu alꞑ d3ꞑ a ye gät yic namba ku dhꞑ kꞑk ye TIS ĩ othralia yök. Kan kën a lëu kuat kuc tho Nyĩ lith muk baai ðthralia t 3ꞑwic kek w3ꞑthok rin bik jam.

TIS ðthralia ee kan kën gam majan t 3ꞑ aguirguiir ju3ꞑ3ꞑ lui kek akuma, akuut wuöt ku aguirguiir kꞑk lui lon abiökru3l rin bik keek ya la gäm kuc tho Nyĩ lith wuöt yiiic. K3d kã aa lëu ba keek tuöc imeel t3ꞑ Mäktam Kuꞑy TIS ku Lueel dhël imeel tispromo@immi.gov.au

Det: Lꞑn ye TIS National ðthralia cööt wëeu lu ꞑy kaam d3ꞑ

Awëric waragääkkun lagöi

Ala wël ciek yiiic ë ke kuëny bei athör cë ke waar yiiic ë tho ĩ gëlidhi bë ke gäm yiin ëpath, ë kꞑc Department of Immigration and Citizenship (DIAC) (Amatnhom ë Kök ku Dööc). Keek athör kã, aa na yiiic wël yĩ nyuöth tẽ bi yin cie thĩn Australia. Athör ka aya, aa thiëc ë cäädat ë dhiëth ku thiëk (Birth and Marriage certificates), ku cäädat ë piöc ku Ään ci yin ke ka luui thĩn.

Na wic cäädatku bë ke waar yiiic, ke cĩn wëeu cuat ë piny, ke yin adhil kën yĩ nyuꞑ th ĩꞑn ye yin raan cië Australia b3ꞑ3ꞑ aa dhil keek thiëc kẽ yĩ kęc run ka 2 nꞑk Australia ë b3ꞑdu yic. Aalëu ba keek dhil dhiëc bë keek waaric nẽ biäk de de kony de AMEP (bꞑ piiny). Yin alëu ba cäädat kã gam, bë ke waar yiiic ë dhël **AMEP** (ti piiny t3ꞑ).

W3ꞑc cäädat kꞑk alëu be ke guiir ë dhël Accredited Translators, ye ke riꞑp ë wëeu ĩik. Na wic rin ë kꞑc cë piꞑꞑc ë w3ꞑc cäädat ë thuꞑ du, ke yĩ ĩꞑc website ë **National Authority for Translators and Interpreters (NAATI)**.

NAATI Hotline

1300 557 470

NAATI Webthait

www.naati.com.au/

Piöoc Thoꞑ Ingëlidhi tënë Apaköök Dit

Aguir ë Piöoc Thoꞑ Nyĩnlith tën Abaköök cë Ŋuëen pan AMEP

Piöoc ë tho Nyĩ lith ee töö kã dhil looi t3ꞑwic yin yeen ba cök la rik piny baai ðthralia ku t3ꞑwic yin yeen ba kã kuun wic ba ke looi lëu. T3ꞑeu rot, ka AMEP a lëu bi cꞑl a piöoc tho Nyĩ lith rin kã ju3ꞑ3ꞑöt teem piër du yic akölaköl ya tiaam ku tiam wël alꞑ luꞑy.

Na lëu rot bë AMEP yĩ kony, ka yin a lëu ba tho Nyĩ lith kuen thääat ka 510 wälä Äet kööl cĩn t3ꞑhi ya pi tho Nyĩ lith yic, kuat kẽ bë ka Äëet. Na ye apayꞑ ci kã r3c rëet yĩ nhom cm ët ët wälä kã ju3ꞑ3ꞑk cĩ pääk puöu, wälä yin kęc kuen ap3y, ka AMEP a lëu bi gäm thääat juääc bin tho Nyĩ lith.

Jam, ku3ꞑ, gän ku pi pi duun tho Nyĩ lith aa bë them bë ti ĩꞑn lëu yen rot bë yĩ kony pan AMEP. Na kęc yĩ them tho Nyĩ lith t3ꞑduun biĩ thĩn, ka yin a bë them t3ꞑe yin yĩ rin gät piny pan AMEP baai ðthralia.

Yin a dhil yi rin gät-piny pan AMEP thiäak ke yïin ka p3? ka diäk kéc tuöm t3? Äëet yin ðhralia wälä t3?n m3?yïn ðhralia. Yin a dhil ku 3? g? ka ruön kéc thök rin bë rot lëu ba kuen pan AMEP. Na ca yi rin gät-piny ka lëu ba ku3? du jal g? amäath t3?e yin cin mïth, wälä t3?uui yin wälä t3?e yen kä ju3?3?k ci pëen ba ci kuën.

Pan AMEP a yi gäm dh? juäac lëu bin tho Nyi lïth kueen. A lëu ba ya la panabun abak wälä ba wik ya k3mic, a lëu ba ya la aköl, thëei wälä thökwik. K?c aa ye pi?c geeu ku g3u k?u aÄeer. A lëu ba tho Nyi lïth kueen baai ka athör ye tuoc yïin wälä raan a lëu bë kuany bë ya b3? t3?yïin baai. Na I? mïth kéc run panabun dööt ka raan ku? ny lui ke yïin a lëu t3? bi mïth lök ya muk thïn, kaam cin la kueen, guiir.

Enquiries Line

131 881

AMEP website

www.immi.gov.au/amep

Settlement Services Locator

www.immi.gov.au/living-in-australia/settle-in-australia/find-help/where-to-help/index.htm

Na wic ba yi rin gät-piny wälä wic ba deet I?n lëu yen rot ba kuen pan AMEP, ka yi tuum yi thok kek kuat pan AMEP thiäak ke yïin cë g?k rin piiny t3?:

Queensland (CBD and state-wide)

TAFE Queensland English Language and Literacy Services (TELLS)
Level 2, F Block
Southbank Institute of Technology
Cnr Merivale and Ernest Sts
SOUTH BRISBANE QLD 4101
Tel: **(07) 3234 1666**
Fax: (07) 3244 5222
Email: TELLS@southbank.edu.au
Website: www.tafe.qld.gov.au

Brisbane CBD

Brisbane Migrant English Centre
9th Floor
200 Creek Street
BRISBANE QLD 4000
Tel: **(07) 3839 8400**
Fax: (07) 3839 8077

AMEP Distance Learning

Tel: **(07) 3892 0582**
Freecall: **1800 017 015**

AMEP Home Tutor Program

Tel: **(07) 3244 5488**

Kuër kök bī yī piöc ë thoŋ iŋgëlidhī

Piöc tho Nyī liith a tŋu aya dhël aguirguiir loi thook muk Amatnhom Piöc, Luui ku Wël T3ŋluŋy (DEEWR) ku akuma b3ŋŋor ðthralia. DEEWR a le aguir ka 2 aŋ piöc kŋ u3ŋŋe run luŋy (15 - 64).

Kë tue ee Aguir ë Thok, Piöc ku Ku3ŋ (LLNP) kŋc gäm thäät ka 800 aŋ thok, piöc ku ku3ŋ t3ŋ kŋ ye wicwic lu ŋy göök rin koor piöc den wälä rin këc kek tho Nyī liith deet apath.

A lëu bë yī gam pan LLNP t3ŋin ka kuen pan AMEP wälä t3ŋä ka yin këc ka puöl ba kuen pan AMEP. Ku3ŋ pan LLNP a le yic gäät, jam, pī pī , ku3ŋ tho Nyī liith, ku3ŋ nāmbaa ku piöc ë tēet rin bë yī kony ba luŋy dhi 3l yök. Rin ku bë yī puöl ba kuen pan LLNP, ka yin a dhil rot gätpiny t3ŋ Centrelink ka yī ye raan wic luŋy.

Centrelink **13 1021**

Na kuc guel thoŋ Iŋgëlidhī ke yī yup **13 1202**

LLNP yōn Web [www.centrelink.gov.au/internet/internet.nsf/
services/literacy_numeracy.htm](http://www.centrelink.gov.au/internet/internet.nsf/services/literacy_numeracy.htm)

Kën rou ee Aguir Tho Nyī liith T3ŋluŋy ku Piöc (ATNTP) wëu b3ŋŋor bë ke gäm aguirguiir kŋ wic lu ŋy pi ŋc tho Nyī liith, Piöc amatnhom ku ku3ŋ nāmbaa.

WELL Program **1300 363 079**

Webthait www.deewr.gov.au

Aguir cŋ DEEWR, aya, ee kŋc piŋc Nyī liith piöc apilic t3ŋe kek mīthpiöc puŋc b3ŋ ðthralia ku ruön ken aa këc 18 dööt dhël aguir c ŋ **ESL-NAP (Aguir Piöc Nyiŋliith ka ye Thoŋ Rou tēn Kōc Puōc Bēn)**. Aguir a cē looi bë mīth wic yeen bīk ku3ŋ den kuany kony bīk thook det Nyī liith ku cŋ keek a cot piŋc den tue ku cŋ a mat röt kek mīthpiöc kŋ panpiöc.

ESL-NA Program **1300 363 079**

Webthait www.deewr.gov.au

Piöc ë tho I gëlidhī a tŋu thin aya b3ŋpiöc kŋ yīic ku b3ŋ wuöt. Ti aba 7, Luui ku ti Aba 10, *Piöc ku Muöök ë Meth*, tŋ piöc ë lon ë tēet yic.

3. Konykoony ë luëkluëk

Na wïc bë yi luök aköl kërac, ke yi yup talapun n¥ nimërat kadiäk 000, abë gu¥ciëeth tënë:

- **Bolïth**
- **Nejda**
- **Pirka Mathapi**

Yum ë talapun n¥ nimërat kadiäk **000** (abac na diäk) cuat piny. Guir rot ba ri3nku lueel, të cie ku talapunñndu (të n¥ yin talapun) ku luel kuñy wïc.

Na ci lëu ba jam tho I gëlidhi, ke yin adhil ri3nku l3k raan t¥ talapun thok, ku luel kuñy wïc (luel ëpath: "**Bolïth**," "**Nejda**," tëdä "**Mac**"), ku luel tho dun ye yin jam. Yin alëu bë yi gu¥nu3këk konykony ë w3c ku g3ng3n ë thok (TIS National) ënyinic, ke yen duk talapun thiök. Agamthok abë Bolïth, Pirka Mathapi tëdä Nejda, wïc bik yi luök nyuöth tëcie ku teet këriëec ebën tënë keek.

Bolïth

Na ne raan **wër wei**, ke yi yup **000**.

Na **cïn raan wër wei**, ke yi yup talapun ejk **(07) 3364 6464** tëdä ke yi yup nukta bolïth t¥ beithok. Nimërat ken aacë gät piny "Police stations" ë White Pages athör talapuun yic. Acin wëëu ye cuat piny ë konykony bolïth yiic.

Bolïth Australia acin kën ke nu3këk jiec ku acin kën ye ke diëc ë thi3hic. Keek aa wëi ku adöoc akutnhom ë baai tiit, kë näk keek ku kë r3c keek. Bolïth ee Jarima wïc cök ku pëen bë rot ci loi, ku ee d¥r muk nhom ap3i dit bë baai rëer laduk. Bolïth alëu bë b3n ak3k? macthok yic të ne yen ak3kë rot looi tëdä ne t¥ loi rot tëdä lööm ëröt ëri3l, bë r¥c ku di3f t3m k¥c nhiim.

Nejda

Na wïc nejda bë lac b3n, ke yi yup **000**. Nejdats aa k¥c jat pan akiim aköl ë mam ku aa k¥c luök ku g3mkä wal ë nyinic. Muk yi nhom, **DUK TELEPUN NÖK** t3cïn ye jam tho Nyi lith, k¥ ye k ¥c waar thook aa t¥u,, na kuc tho de Li gliith.

Ë Wiläyat ku Manathik k¥k yiic (States and Territories), konykony Nedja aa ciniic wëëu ye cuat piny ku k¥k aa ye ke wëëu ab3k cuat piny ë k¥c ci Akuma bthralia yi 3k Pension, no Buthaka ë Pial ëguöp (ci Centrelink gäm k¥c cë ke yiök ke wëëu lik ë b3n tënë keek). Alëu bë ya wëëu juëc të cïn yin ë konykony kä, tëk dä ka ba wïc ba ya member tënë nedja tëdä ke yi met tënë private health insurance fund bë yin ya kony ë cu3t piny ë wëëu . ti Aba 11,Nadhäm ë pial ë guöp.

Kɛ ciē Queenslannd kedhie, aa cē gēē kɛh bik ciēn wēēu yēkā cuat piny ē konykony nejda yīic, kuat ē Āān rēer kek thīn, ku kaam thok ebēn Australia yic ebēn. Ag33 Akutnhom ē Nejda ebē mat Āētham ē kārba yic bē lon ē pīir cīt kēn ya kuɛny. Na wic malumat kɛk, ke yī tī ke:

Community Ambulance Cover

www.ambulancecover.qld.gov.au

Queensland Ambulance Service

1300 369 003

www.ambulance.qld.gov.au

Akut Mac

Na cē kē rac yin yōk, yup nimra kān **000**. **Pirka Mathapi** ee m3ɔyɔr, ku kony kɛc ku Āōōt bik cī nyuɛp wei, ku kony kɛc aya tē cī gāth ku Kimawi33 yīic pāt, ku wic kā bik kɛc nyuɛp wei tēdā ke Āok kɛc. Akōl kērac, yup 000. Tēnē kɛc wic kuɛ ny lɛc b3ɔɔā lēu bik yup ē talapun cē gɛt ē (Fire brigades) tɛ White Pages athōr talapuun yic.

Nimērat Talapuun kōk ye yup akōl kērac

Telepuun la cōk ka w3ɔwei a kērnhom Athōr Labudhuth ēr Waraakke White Pages du yic. Keek aa nɛ yīic:

Poisons Information Centre (Pan Akim kɛc cē guup)

13 1126

(Telepun thāā thok ebēn)

Child Abuse Prevention Services (CAPS)

1800 688 009

(Telepun riāāk yupyup path thāā thok ebēn)

Lifeline

13 1114

Salvo Care Line

3831 9016

1300 363 622

Enviroment Proctection agency ee tāndepiny tiit ē kuɔr kuōt yīic. Kāk ye gēl aa kik: Āwāādīth ē piny Āookic, anyōn ye juɛk wei baai ku cirkat yīic, piū,aliīr cē Āuɛ, kēmawi33t ē kuēer wei tēdāĀeerkā wei, awuɛ, ti ɛm cē Āookic, kāk ē ci33 th33 cī riēec tue nyā piny, luɛ ē ganun, tol-Āōt, tiēt ē kāk cē cak pinyinhom, baai ku t3ɔ luɛ wāry ɛu, ad3ɔ di33 ku odhon. Na wic malumat juēc, tēdā wic ba kɛc l3ɔ Āāādīth Āok pinyic, ke yī yup:

Environmental Protection Agency
pollution hotline

1300 130 372

www.epa.qld.gov.au

talapuun yic. Marakëth Käk Apaköök ku Wakalat Kuñy Apaköök aa bë puöth miët bik yin gam rin ë nawadi ku manadhämat lëu bi yin kakkun dik kek yin yiök thin.

Kë ba ka thiëc a kin:

Ethnic Communities Council of Queensland (ECCQ)
253 Boundary Street
WEST END BRISBANE QLD 4101
Tel: 3844 9166
Fax: 3846 4453

Postal Address
PO Box 5916
WEST END QLD 4101
E-mail: administration@eccq.com.au
Webthait: www.eccq.com.au

Kuöony ë Nyuuc Tuej tën Apayöw Puöc Bën

Amatnhom cñ Agui33 Nyuuc Apay¥ (IHSS) yen apay¥ pu¥c b3ñ kony, t3ñit t3ñ p3ñ ka 6, kekadä p3ñ ka aa lëu bë ke juak t3ñ k¥ le k¥k u¥t ke jör keek.

IHSS a ye nhiaar bë apay¥ kuñy dhël ku¥ ny raan yeth rin kä wic ku bik cök lac la rik piny t3ñit t3ñ bë rot lëu. Dhël muöök wël raan tök nom, kä wic apaya tök aa ye deet ku guir t3ñ bë kuöny keek bik kä wickä yök.

Lëk k¥k al¥ ANyA (IHSS) gut wël ju3ñal¥ **IHSS**, aguirguir ye **IHSS muöc wëu**, aa lëu bë ke yök t3ñ eem yin:

Integrated Humanitarian Settlement Strategy (IHSS)

www.immi.gov.au/living-in-australia/settle-in-australia/find-help/ihss

Konykony ke Riënythi

Remthi tidä riënythi lui ke k¥c kor aa k¥c cë piöc ku aa cë pi¥c ë lu¥. Aa riënythi/Rem gam malumat ë kuñy ku käloi të lääu ku le duk, ku keek aa luu' ë Ään cit yí: Marakëth Riënythi, Marakëth Käk Apaköök Ku Majalëth MäÄälia.

The Source yen ee webthait ë riënythii ci Akuma Commonwealth b3ñ bë riënythii aa l3ñ ka juäc.

Webthait de Queensland www.generate.qld.gov.au acë guir tënë k¥c n¥ run g¥ ë thiäar ku dhiëc leer ë thiärou ku dhiëc, cië al¥ ë Queensland.

Kids Helpline (Telepun thää thok ebën)

1800 551 800

Kids Help Webthait

www.kidshelp.com.au

The Source

www.thesource.gov.au

Kuwoony Ganun

Wiläya thok ebën ku manthika, ala Manadhämat Ictëmai ë luui bik kÿc aa nyuŋh yi3ŋken alÿ ganun ku kä cik gam bik ke ya looi ë dh3ŋci ganun lueel, ku cökkë dhëlic tënë kÿc bik të ye ganun luui thin ic. Na wic malumat ku lëk, ke yi yup:

<u>Legal Aid Queensland</u> (kuŋy ë Ganun Queensland)	1300 651 188 www.legalaid.qld.gov.au
Caxton Legal Centre	3254 1811
<u>National Network of Women's Legal Services</u>	3392 0670
Ayeer Brisban	1800 677 278 www.nwjc.org.au/wlsn

Na wic kuÿ ny ë ganun alÿ ë Dhaman ictëmai :

Welfare Rights Centre	3847 5532
------------------------------	------------------

Tënë wël Immigration (Immigration Issues):

Refugee and Immigration Legal Service	3846 3189
--	------------------

Ariëernhom

Konykony kuöt aa tÿ thin tënë kÿc cë ba ë kÿc r3c ku kÿc tÿ arri33ric, nÿ ic agönh ë tik ke moc, ku mith. Kÿk aa diäär kony ku konykä röör, bik m3ŋthookken cÿk piny bë ciën kë bi aku33h lëu bë ari33r wälä ñ rot ci loi baai. Yin ath33k, ti Aba 5 Ci33 ku Ganun Australia.

Child Abuse Prevention Services (CAPS) (Telepun riääk yupyup path thää thok ebën)	1800 688 009
CAPS Webthait	www.childabuseprevention.com.au
Violence Against Women (Telepun ë kuŋy thää thok ebën)	1800 200 526
Violence Against Women Webthait (Gut lëk thok kÿk ce tho Nyi lith)	www.australiasaysno.gov.au
Diäär aa lëu bik dhiel yup	1800 811 811
Röör aa lëu bik dhiel yup	1800 600 636

Yith ë Koc Lui

Mätäab ë gÿ ny (**Ombudsman Offices**) aa luök cë liëp thook Manadhämat akuma ku cirkat peei wic cök. Keek aa lëu bik kë cie ganun teem kÿu, lu cë kuÿc luk tädä yaa ku at33t, tädä ka themkë bik b3ŋ thin ku bik yi cÿl ayiök yi3nydu ë lukic.

The **Australian Communications and Media Authority (ACMA)** Idhoa Australia N¥ riel ee gny ku luök cë liep wic yiic alo wël ye kueen aAeer radio yic, telbidhion ku internet. Gny tädä luk aye liep raan ë la nhom lu ¥ i. Na cïn kë weeric ë gaanydu yic, ke yin atooc gaanydu tënë ACMA. Na wic malumant k¥k, ke yi yup:

Australian Communications and Media Authority (Yupyup path)	1800 226 667
TTY (K¥c ril pï d3n ku jämd3n yic)	(03) 9963 6948
ACMA Webthait	<u>www.acma.gov.au</u>

The **Australian Competition and Consumer Commission (ACCC)** (Mapuodhie Australia **Mëen ku Ywcc**) ee ku¥y gam tënë më Aöoc ku tiit keek kär3c röt looi ë ¥ c yic, kä cïn yiic kë lacök al¥ ë wëëu ¥ ª, ku jëijëi ë mëen ku kär3c ë röt looi ë ¥ c yic, ye k¥c röt ruëeny ë thukic ku laduk kä ye Aaac wei.

Nimirat k¥k ba ke yuöp:

<u>Australian Competition & Consumer Commission</u>	1300 302 502
<u>Commonwealth Ombudsman</u>	1300 362 072
<u>Advertising Standards Bureau</u>	(02) 6262 9822
<u>Banking and Financial Services Ombudsman</u>	1300 780 808
<u>Credit Union Dispute Resolution Centre</u>	1300 780 808
<u>Financial Industry Complaints Service</u>	1300 780 808
<u>Insurance Ombudsman Service</u>	1300 780 808
<u>Financial Co-operative Dispute Resolution Scheme</u>	1300 780 808
<u>Private Health Insurance Ombudsman</u>	1800 640 695
<u>Superannuation Complaints Tribunal (SCT)</u>	1300 780 808
<u>Telecommunications Industry Ombudsman</u>	1800 062 058
<u>Queensland State Ombudsman</u>	3005 7000
<u>Queensland Anti-Discrimination Commission</u>	1300 130 670

Majeleth Mäyäli

Yin alëu ba jam aya kek mäktääb majelethdun mäÄäli bik, yi gäm malumat ë konykony t¥ ruömdun. Keek aa cë gät piny elä "local councils" ë White Pages athör talapuun yic. (ti Aba 14, Akuma MäÄälia)

Konykony ku malumat ka Akuma Iglimi de Australia (AGRIS)

Konykony ku malumat ka Akuma Iglimi de Australia (AGRIS), ee Mäktäm ë malumat al¶ ë konykony ku barnamic Akuma Australia tënë g33h kor ku akalim Australia. Ku ee rot j¶t bë athör n¶ rin c¶: **Athör de Konykony ku malumat ka Akuma Iglimi de Australia** . Alëu ba yiök të yup yin nimëra:

Australian Government Regional Information Service 1800 026 222
AGRIS Regional Entry Point Webthait www.regionalaustralia.gov.au

Kuwoony lœc bëi Aköl ë Mam

Na wic Ku¶y ë: miëth, al 3fh , t3f aniin tëdä ageen ë t¶c, ke yi thiëc ku¶ ny tënë Manadhämat cë lui kek akuma,cëmën:

Lifeline 13 1114
St Vincent de Paul Society 3217 3700
The Salvation Army 3222 6666
The Smith Family 3257 1311

Dunë guöp ri¶c ba thiëc në ku¶y. T 3kdä ka la dhël lacök bë dik kek yiin bë yi kony, ku kek Manadhämat aa kuöt yiic, ku aa k¶c kony aköl mam.Yin alëu ba jam kek MRC ku Majeleth MäÄäli t¶ruö mdun.

Yiäp ë kœc Ruëëi wek

The Australian Red Cross ee konykony gam, tënë k¶c ruaai ci t¶ pääk yiic, ku k¶c k¶k ci riääk thiäi wei. Konykony k¶k, ala yiic 3 th athör tënë k¶c cië të mec ku j¶ aa yiäp k¶c cë mër wei.

Australian Red Cross 1300 554 419
Konkony ë Nyuuc apaköök (Refugee Settlement Serivces) 3367 7222

Talapun Duut ë Puöu

Ala konykony talapuun duut ë puöu kuöt t¶thiin, aa n¶ yiic talapun c¶t ë piir-Lifeline, ye wël duut ë piöu gam thiin ë thäu 24 ë nin 7 yiic. Na wic ba jam kek raan d3f?ë w3f?ci yin nyin kuany, tëdä wic ba jam ë wët ë wëëu ca deen tënë k¶c k¶k, ku acin të l3f? kek ba ke cool, tëdä ku wic konykony duut puöu të ye yin riënythi, ke yi yup talapun c¶t ë piir:

Lifeline (Telepun riääk yupyup path thää thok ebën) 13 1114
Lifeline Webthait www.lifeline.org.au

Duut ë Puöu alɔ Thiëëk ku Ruëyruëy kök

Relationships Australia ee konykony duut ë puöu gam alɔ piöoc Ku dökdök tënë kac detöök, tik ku moc ku kɔc machthok. Keek aa cööt ë wëü , ku wëü yekë cɔaa thääny thook kek wëü ë b3ɔ tënë yiin.

Relationships Australia

1300 364 277

Relationships Australia Webthait

www.relationships.com.au

Men's Line Australia (Talapun ë Röör Australia) ee wëët ku malumat gam, bë röör kony ku cök kepuöth bik kä cë wäac ë piëerdenic guum. Yen aya, ëe malumat ku kuy gam tënë diäär ku kɔc machthok tir puöth alɔ etë bik muök röt ke diäärken ku rɔrken ku wunken. Na wic malumat kɔk, ke yi yup:

Men's Line Australia (Talapun ye yup thäu 24 yic)

1300 789 978

Men's Line Australia Webthait

www.menslineaus.org.au

Duut ë Puöu tënë Kɔc cë Luc cë tēm Nhïim Riöc ku Yäntöök/Tëtöök

Barnamic ë kuɔ ny ë Queensland tënë acëbaa cë puöth ë luöoc yic, cë t3ɔ nhïim ku Riɔc ku Ääntöök (The Queensland Program of Association to Survivors of Torture and Trauma). (QPASTT) ee wëët ë duut ë puöu ku kuɔ ny gäm tënë apaköök (Refugee) ku apaköök tɔtërac. Yen acë kɔc lui kɔc l3ɔ piɔc ë thuɔ kuöt yiic ku na wic agamthok, ke lëu bë cɔ l bë tho kuc kɔc lui b3ɔ waaric. Konykony ë QPASTT aa ciniic yiath ku thi33th, ku ee kärke moony

QPASTT

3391 6677

Webthait

www.qpastt.org.au

Konykony ë Wëü

Pan Australia, yin alëu ba b33 cë kutkut yiök kë lui, ku tamin (Insurance), Ku macat (Superannuation) ku kä ye tujäär looi (Investment Products) ku loiloi nɔ yiic wëü (services). Kä ye yiök ë wëü kɔh (Financial Products) ku loiloi (services) aa lëu bë ke Äaac ë tujaara (Business) ci akuma gam ruktha. Ací ganun pëen ba luui ë wëü ke yi cïn ciin ruktha.

Understanding Money Webthait

www.understandingmoney.gov.au/content/

Ala mëruëeny kɔk lëu bik ye them bik wëü ku kual, aa lëu bik yi cɔp ba ke ba gam wëü ku. Na nɔ dak ë puöu etë bi yin wëü tɔu thïn, tädä wi3ɔ ë wëü ba ke deen, tädä wic ba tamin looi, tädä dak ë puöu alɔ maac, tädä dak ë puöu tē lui luɔ i ë wëü röt, bë yi k3ɔ i3c l3ɔ tädä yi kuc tē c3th luɔ i ë wëü thïn, ke yi jam kek **Australian Securities and Investments Commission (ASIC)**:

Loiloi ë beŋ

Konyknoy ë b3 aa loiloi ye b3 gam akutnhiim guir baai ku akutnhiim ë kƳc d3ŋ wëëu . na wic ba wëëu miit ë b3 ic, ke yin aƳ k kardu ë makana cƳ. **ATM** yic, ku tuany **PIN (Nimëra ë Kaatdu)** ba wëëu ku miit. Duk nimëra ë PINNDU ye gƳt ë kardu kƳu. **Ku na cë kardun ë beŋ mää, kë yi lëk kƳc ë beŋ ë nyinic.**

Amɔcpiny ku Deen

Amɔcpiny ku den (loan or credit) aa wëëu ye deen bë ke dhuk ë p3 Ƴa, deen tädä wëëu amɔcpiny aa kuöt yiic cëmën, ala den ë raan töƳ, të wic yen wëëu ë yi3nhde. Ku ala den ë Äöt, ku ala den ye raan gam kard bi yen aÄöc ë dukanic. Ku deen aa t3ŋ thook alƳ ë kaam bi ke dhuök ciëen ku p3 Ƴa wic ë wëëu kƳt aköl dhuk den. **Ee diët ë yic, ba wëëu cuk den tädä löm këredit kaard, të kuc yin të ba cuöl ë wëëu kä.**

Na yök ke cë yic ri3l bë wëëu gääü ë w3ŋtuanny ku ciën luƳ ke yin thiëc bë curut ë cu 3t ëpiny wëëu waaric. Na wic kuƳy, ke yup:

Centrelink's Financial Information Service

13 2300

Atëët ë wëëu (Financial counsellors) aa kƳc ic të ye mäs wëëu . Na wic atën thiƳk kek yiin, ke yi yup Australian Securities ku Investments Commission (ASIC) wälä Lon Lëk Wëëu ë Centrelink.

Tamin

Tamin (Insurance) aa wëëu ye cuat piny ë ruön tökic, bi yin ke rot kony të ci w3ŋku mää, të nƳ yen kër33c cë rot luöi yiin. Tamin akuöttic. Tamin ëÄöt, tamin kä tƳÄöt ku tamin ë thurumbil. Na nƳ nhom thurumbil, ke yin adhil tamin looi ba na raan kony yin të deeny raan dä thurumbi3ldu. Yin lëu ba tamin diit de thurumbil mat kä juëc lööm aya bin rot tiit në kä juëc (kidh).

Kuɔony etë bi yin Ajuër ya luɔoi thïn

Ruön ajuër ee yecök jƳ Australia aköl nin 1 pen dhorou ku thöök Aköl nin 30 pen de dhetem. Të cit të ye ganun Australia lu3ŋyeen, kuat raan ebën adhil athör Ajuër gam Mäktam Ajuër ðthralia kam AI 3kbor 30 ku Lal 31 ruön thok ebën.

Tax Help atƳthïn tënë kƳc nƳ cie kuötic ku aa jam ë thuƳk kƳk, ku kƳc bƳcök alƳ Aboriginal ku Torres Strait Islander, të ci kek gup na ääp. KuƳy Ajuër, (Tax Help) ee kuƳy cinic wëëu, ku ee yecök j Ƴ aköl nin 1 Aköldit gut ak öl nin 31 ë Lal. Na wic ba ic

5. Cieņ ku Ganun Australia

Iēcdu ku d 37yic ē ci33 ku ganuun Australia abē yīn c4i acōk piēerdu piny ba i3c piir akutnhom Australia yic.

Akutnhom Australia akutnhom n4 ci33 path, ye kac dētōok b4 cōk wuōt k4k yiic, k4c n4 ci33 den, ku kuat loithok, cie thīn ke lāau gup. K4c ke Australia aa ke b4 nē tuu thok ke pinyinhom kedhie. T3ēt 45 bu4yic de k 4c ke Ath3-raliya aake dhiēc keek nē b37k4k aAeer agut cē wārken. Ciman ye tho de li gliith tho ē baai ēb37 t37, an4 kē cit thook ka 300 gut thok k4 le n4iim baai Australia. K4c ke Australia an4 yath juēc kuōtiic ye ke theek

Nē Australia, raan ēb37 an4 n4omlāau bē ci33 de ku yaanh den theek mac, ciman de lōō ku ye luui ci k4c ke Ath3-ral-iyā. Tē p4c yin b37 t3kd3? bē rēer thāai k4k kuōtic yī nuaan. Ku na cīn kēdu ku ye k4k 4k rī37, tāktāk ku ce den. Nē Aān k4k ē kēnē alēu bē yic rī3l ku apieth ba rot ca r4 ku ba tiam nē piirdu4 j4ic.

Atēk luoi ku kā ril cēņ

N4omlāau ku thōō n4om t4u b4thralia aa kā kāac atēk lu 4y n4om. A yeku 4 44 l4n bin b4thralia lu 44 puōu ebēn, ku l4n bin yī cīn mat piir Dimokarathī yic ku kony b4thralia bē c33 deen yen k4c gam, ku m3t keek akut yic ku ye ke kony puōn cē 4 rtuur muk cōk.

Dh37kuaan ē c33 kek aa muk n4omlāau ku akuma ē k4c b4thralia. Kek dh 37kā aa kik:

- ath37ye raan ebēn theek ka thōō n4om.
- n4omlāau ye raan puōl bē jam.
- n4omlāau ye raan puōl bē kuat ke deen wic theek ku akuma kēc mat ke y37.
- n4omlāau ye raan puōl bē rot kek kuat akut deen cē l4c.
- muk nhial akuma ē k4c bārlaman yic ku māac ē lō .
- thōō ē n4om ē lō yic
- thōō ē n4om diāār ku rōor
- thōō ē n4om t37 lu4y
- d44
- c33 adaidai cīn yen raan dīt 3 k ye raan dā gam ke duc3? de ku thek ku 33 r k4c yiic rin raan 4 ? nyin.

Thöönj de nhom ku cïn tieel

Yin anŷ yic bë kŷc kŷk yi theek, ku kākun wic keek aa dhil gām yīin cēmēn kŷc kŷk. Cēman ye yī rī3ŷ? apieth ba kŷc kŷk rī3ŷ? aya, kŷc ē ke dhiēc ē Australia ka kŷc ye abakōök cēmandu.

Lō gēlgēl-atēkthok ē akuma pan ōthralia ku akumaa kor yic, a cïn raan lēu bë kuōc looi ērin ē diētde tēdā loi d3ŷ?de thok, tēdā w3ŷ?ye yen raan thāndā, tēdā w3ŷ?loi kuande thok, tēdā tē rēer yen thīn ē manyde thok, tēdā ē w3ŷ?li33c yen, tēdā ē w3ŷ?yianhde ku thi33hde, tēdē w3ŷ?ci yen bāl, tēdā kākēn cē lŷc ē piēerde yic. ku kēnē acē kā kŷk mat thīn, kā nŷ yīic; Luŷ i, piōc, tēcie , ku ʘ ē budha ku konykony, cēmēn, akim, ku b33 ku panadēk. Rōör ku diāär aa thō nhīim ē ganunic ku kā kŷk ebēn.

Australia anŷ ic c3 yin jam ē nhomlāäu de jam ku Aliu ē ganunic, ba raan dā rac guōp tēdā ba lat, tēdā ba raan dā riāac tēdā kŷc juēc w3ŷ?ye kek kuat loi thok, tēdā alŷ ē muŷ ku ti33k ku tānden ē thiē denic, tēdā ē w3ŷ?e liēc tēdā w3ŷ?ē yiannhden ku thi33hden.

Akuma de Australia ala aju33r benē akutnhom cŷ **cēŷ nē dōr**, ee aju33r ē kā pieth ke ce de Ath3-ral-iya tāäu tue cēmēn ci lueel tuee , atheek kaam ē kŷc ku pi de rōt k33m kŷc ē ke bŷ nē Ään peei nŷ ce peei. Acē juiir bë kā ye kŷc cŷk til rōt ya ti : Ku ye kēnē e rōt looi ē ka ka diäk kē:

- Porŷjek de Akutnhom wundun;
- M3ŷ?de rōt ku luŷi ētōk wek munadhāmat ke baai ēb3ŷ?
- Malumat yithtratijiya bë lēk kŷc kedhie, nŷ ic kōöl de mi3t de piŷu ku dŷē ya p 33 nin 21 pen de diäk ē ruōn thok ebēn.

Na wic ba kŷk yōk, ke yī cŷ:

Harmony Day	1800 331 100
Funded community projects	1800 782 002
Living in Harmony Webthait	www.harmony.gov.au

Māktam ē Yith ē Raan ĩ othralia a mac ganuun ē Commonwealth kŷc t3ŷ? yith, ku j3i Atēk ē thok, ku atēk thok alŷ ganunic tēnē kŷc ē baai, ku kā ken peei yīic.

Australian Human Rights Commission	1300 369 711
TTY (Kŷc ril pi d3n ku jāmd3n yic)	1800 620 241
HREOC Webthait (Gut lēk thok kŷk ce Nyi lith)	www.hreoc.gov.au

Jareim ē kōc nōk

Jariima aye teetic lŷn ye yen kuōc wēl ku luŷi kērac ē ganun dho kŷu, ku bë raan cŷ l atēm awuōc. Raan ebēn r3ŷ?Australia adhil ganuun Australia theek. Nawic malumat juēc

al¥ è jar33m ku awuöc ku kë ye bolinh Australia looi, ke yi l¥ r è website yic:
www.apmab.gov.au/pubs/PoliceGuide.html (t¥thin è thu¥k ka 8).

Na n¥ jariima ca ti , tëdä n¥ malumat lëu bi yin bolith kony, bë jariim d¥kic, ke yi yup:

Crime Stoppers

1800 333 000

Lu¥ i käk è ci33 cëmën th3k è yiath at¥thin è ganuun Australia yiic. Cëmën j¥ th¥¥ , löö è b3i¥baaiicku B3i¥3i¥thook aa käk è ci33 pëen, cëmën è cu3i¥ nyiir ku dhäk, ku ari33 è nhom tënè k¥c ciè baai ka k¥c machthok.

Arieer Wälä Tõñ È Baai

Ari33 è nhom t3i¥ raan dä awuöc tënè ganun Australia ku aye ti ku muk nhom apath. Kën an¥ ic ari33r è nhom wälä ¥ baai k¥c ciè paan tök ku k¥c cè röt thiaak, ku acè cäk è rin c¥ l “Arie3r nhom Baai” tëdä (Domestic Violence). Ari33 nhom baai ee kër33c ye raan lu¥ raan dä, bë raan wën tääu è ri¥¥c yic, cièt bë luc, ku cièt bë kap è ri3i, ku cop wei bë rëer ërot tëdä ke t3i¥ piir r3i cinic wëeu ku miëth.

Violence Against Women (Telepun è kum¥y thää thok ebën)

1800 200 526

Violence Against Women Webthait

(Gut lëk thok k¥k ce tho Nyi lith)

www.australiasaysno.gov.au

Diäär aa dhil yup

1800 811 811

Röör aa dhil yup

1800 600 636

Men's Line Australia (Telepun thää thok ebën)

1300 789 978

Men's Line Australia Webthait

www.menslineaus.org.au

Run è Löñ

Run è lö aa run ye ganun ke yiin gäm yi3nydu bäk röt lööm wek raan dä) At3kic kam è wilaya ke wilaya Pan Australia. Acì lö wic ba t¥c wek raan koor è yin kën run b3n ke kë looi rot nyic, ku ye kënë alëu yic na kuum düt ap3i na ca ye lö è tho k¥u.

Baai Queensland, run cè gam aa run ka 16 tënè röör ku diäär. Ganun ee k¥c kor tiit bë ke ci r3c. Yin alëu ba kajuëc yiök al¥ è run cè gam, të j33m yin kek akiim, tëdä ayB3da è bal na ic pial ëguöp, ayi33da gui3r kä machthok, tëdä al¥ è manädhämat cè g¥t piiny t3i¥.

Sexual Health Line

3240 5881

Brisbane Sexual Health Clinic

3837 5611

Child Health Line:

Metropolitan Brisbane

3862 2333

Outside Brisbane Metropolitan area

1800 177 279

Yith ë Mith

Þhralia ee yith ë mith muk nhïim ap 3y ku kën a lëu bë wäac kek t3ye mith muök thin ce cee k7k yiic. Kä ci lö ë ðhralia ye wic aa th 3ny ye meth thany thiëek yic ka këc ðit ku uöt ye nyir oot. Aya, lö ðhralia a ce k 7c puöl bik mith ya tu7 c b377k yiic bë keek la thiaak thin ke këc ðit wälä bë keek la oot wälä bë raan d37 kë cit kën la looi. A le aguirguir t7u lëu bik kä cit kākā ya wic cök.

Mith aa ye lö tiit k7h bë ke ci näk, ku cë k7c t7c ke keek, ku cë ke l377ku cë ke kuc looi, baai wälä panabun, ku keek aa dhil muk nhïim apath. Wëet ye meth w377hël a7ucui a ye lö pëen ku na ca meth r7r, ka yin cë lö dho k7u. Mith aa ce yup a7ucui panabun.

Na ye meth r7r wëet yic baai wälä na c7kal7n këc ye r7r ku wëet ye yeen w377e wëet lëu bë ye r7r, ka k7lui al 7 Muöök ë Mith aa lëu bik ke cin mat muöök ë manha rin ku bë meth ci rär. Na ye y7k cit yi wälä raan d37 ic ka lëu bë r7r rin wëet, ka lëu ba apuruuk yuöp wälä k7lon ë muöök ë mith.

Muöök ë Meth

Child Abuse Prevention Service (CAPS)
(Telepun riäk yupyup path thää thok ebën)

1800 688 009

CAPS website

www.childabuseprevention.com.au

Thiënj thäny meth ka koor

International Social Service (ISS)
Australian Branch

1300 657 843

ISS website

www.iss.org.au

Pial ë kãn ë dhiëth ë menhnya ku yieth ke

Þöt ye mith nyir oot wälä kë d37 lëu bë looi bi kä ë dhiëth ë m3nhnya waar ku a ce kën loi rin bë m3nhnya guöp pial a ci lö ðhralia ye gam. Aya, na tu 7 c m3nhnya pan d37 bi yeen la oot thin wälä guir w37cök kek raan bë ye looi, ka yin u7t yi cë lö ë ðhralia dho k7u. Diäär ku nyir cë b37 ðhralia aa lëu bik la kä jöör al7 pial den rin uöt. A loiloi cë ke guir bë ke ya kony.

Aguir ë Guiër ë Macthok baai Queensland (FPQ) a le b377kiim t7u 7 ka 6 yiic baai Queensland. Diäär akiim ë FPQ ku aku7ny-akiim cë gät piny aa k7c kony wël ë dhiëth gut t3? bë g37liëc ku pial ë guöp al7 ë dhiëth t37 röör ku diäär.

Wël e konykoony yekä gam aa ce nyaai piny k aa majan, ku yin a ce c7 l kan ë Medik377Na wic ba k7r ic al7 t37in ku7y kën yök thin ku t 37ba gui37kaamamat ka yi tuum yi thok kek:

Kuëth

Të wic yin ba thurumbil kuaath Australia, ke yin adhil ka na ruktha ë ku3th, ku thurumbil ba kuaath acë dhi3l gät piny tënë akuma. Na wic malumat ë ruktha ku të ye thurumbil gät piny thin, ke yi kuen Aba 1, ye ö ba looi ë nyinic të cì Æ n Äëet?

Të cì yin löö /ganuun ë cäth ku ku3th thek yiic, ku lëthin ba ke dho k7th, ke yin acam akaram dit ap3i, Ruktha dun ë ku3th alëu bë nyaai yicin tëdä ke yi m3c. Jam mabaal yic ka raan kuëth a ye lö pëen, kekadä a lëu ba jam mabaal yic t3çin mabaal ye muk yi cin.

A le wiin ye k7c röt duööt piny ë thurumbilic – Seatbelts, ë thurumbilic k7c dit, mith kor ku mith cë nyu373 Wuör aa ye duööt piny. Kënë ee keek kony të deeny thurumbil yenhom. Acì ganun lueel ëlä, kuat ë raan t7th thurumbil3du yic adhil yic adhil rot duööt piny ku manh thin koor, adhil täu adianyde yic ku duut ë piny, ku na ca luui Äädith, ke yin adhil bolith l37 ë nyinic.

Ee rot lëu Æ n k7k yiic ba wiin ye meth mac piny thurumbil yic dheen. Na wic ba t37ëu bin wiin la dheen ic ka yi tuum yi thok kek:

Kidsafe QLD

3854 1829

**Help in languages
other than English**

131 450

Website

www.kidsafe.com.au

Ganuun aa cë ku3th dit ye thurumbil y7 ap3i pëen, kat cin thok akeu ku dë ë m7u, aa cë pëen ap3i dit. M7n cë pu7l bë rëer yi guöp a t37c, ku a loi thok k3m b3i7baaiic wälä B3i73lthook ku ruktha ë ku3th muk thu7. Ku 3th de thurumbil ke yi cë dek ë m7u acie lö ye wic. Na wic malumat k7k, ke yi yuöp:

Alcohol Guidelines

www.alcohol.gov.au

Madina/geu

3857 5989

Baai

1800 177 833

Mäth Tap ku dëkdëk ë Mõu ku wal rac

Löö juëc aacë kek juir në wët de dëkdëk (dë) ku mu ke wal rac (*dëräg*). Dhu de lö de wal k7th alëu bi raan c7l a **ram apci**. Löö mac dëkdëk ë wal ra në Australia at37 yiic, an7

löö ye kꞑc math ë dëräg kuum ku löö ye kꞑc dëräg Áaac, tekë piny, ka kuël kë baai (täÄäriib) kuum.

Mäth ë tap a cë pëen ë Ään juëc yiic Australia, Ään nꞑ yiic mäkaab akuma, b373akim ku Ään ë luꞑ. Mäth ë Ään yiic ku Ään ë 𐄂 c (Shopping centres) acií Wilayat juääc kek Manathik pëen. Ään aa t ꞑ, ku acin kin ke nyuꞑ.

Awuöc tënë raan ë dukan bë tap Áaac tënë raan koor (këc ruönke Äet 18 ë dietdeic). G3m ë tap tënë raan koor aci Wilayat juëc kek Manathik pëen.

Dëkdëk ë mꞑu, aye ganun puöl Australia, ku ala Äänke ku kaam ye ye dek thín. Yen awuöc bë ganun teem tꞑu, ku Áaac ë mꞑu tënë raan koor këc run ka18 dööt ë diëtdeic. Yen ee t3ꞑ köu ganun aya tënë raan koor bë mꞑu dëk. Acë puöl bë dëk teden dä cëmën, panden. Dëkdëk ë mꞑu acë pëen aya Ään kꞑk ye jä ke rëer thín yiic.

Australian Drug Information Network
(Gut lëk thok kök ce Nyiñlith)

www.adin.com.au

Tände Piny

Tände piny lawic ku tiët kã cë cak pinyhom, aa kã lagöi tënë Australians. Yen acie ganun ba anyuꞑ cuat piny ëpath ku Äok piny tädä ke yí cuat kãk ë piny Äookic wei ë bäräc u acin gãm ca thiëc tënë kꞑc akuma, kënë awuöc. L3i?cë dhiëeth, cë cak, ku rec, ku acꞑm cit rec, ku noon, aa ye ganun tiit. Duk la yiäp, ku duk la m3i, ku du kuat ë w3l cë cil kuööt yiic, tädä, ke yí kuut acꞑm ë rec, yiic ke yí këc ka thiëc, ba ic lꞑn bi yí puöl ba ke lööm. D3i?ba mat thín, ala ganuun ë jam ë gän cí Baai Pëen (National Parks) bë ke cí r3c.

Awuöc

Ala ganuun cë tääu, bik Australian3 ya tiit bë ke cí ye kꞑk nhiim awuꞑ u dít tet. Ganun kã aa t3ꞑ yiic tënë Wilayat kek Manathik, ku tã cit tãn tꞑ ë Äänka thín, yekë rän ë 𐄂 c, Ään ë cirkat, aye kë Ään cie . É jamic ebën, kꞑc cie ákeu nhom ë Äänkä yiic, aa Äon ërot looi arak tök ku diäk guun, ku na ye yic b373Re latue , bë wuꞑ u dít tet rot aa looi, tädä ke ye loi rot wakꞑu ka na yic bik gꞑ ny tënë majeleth mäÄäli, ku tënë akuma ë Wilaya kek Manathik, ku kꞑc manthika tiit tände piny, tädä ke gꞑ ny tënë bolith.

Érin ic ci33 ku rëer laduk tënë akutnhom, them ba agꞑth jaamic kek raan cë yi jꞑ ke yí këc guꞑguꞑ ny tädä ke yí yup

Dispute Resolution Centre

3239 6007

Nimira ë wilyay Queensland

1800 017 288

Läi

Australia anŷ ganuum ë läi tiit bë ke ci näk ku cë p3Rre wei bik thou. Nä de läi röt Äotkŷu aye lö pëen. Kŷc ë läi ku di3t kuöc looi, aa lëu be ke cam akaram dît tädä ke m3c keek. Ala ganuum mäÄäli ë jam etë bi läi mac thïn baai. Läi baai cëmën ë jŷk aa lëu bë ke gät piny alŷ majeleth mäÄäli. Ti jö alŷ akuma tŷë White Pages athör talapuun yic.

Na kuany län baai, ka dhil muk apath gut miith bë ya cam ku guiër bin yeen ya guiir bë rëer la läkläk. Län baai juäac aa wïc tuöm ye k3mk3m yic ku wïc dök t3ŷ akim läi t3ŷi kek tuaany wälä t3ŷi t3ŷök ke yök. Rucruc ë läi baai and r3ŷŷŷen bë ke muk nhiim ee kë ye looi ðthralia and raan cë län baai kuany yen ye looi. Akim läi thiäak ke yiin a bi b3n l3ŷkŷk wälä t3ŷ Agui3ŷ Nyan %aknhom Nääk ë Läi Pëen - ANŷNLP (**Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals - RSPCA**).

Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA) 3426 9999

RSPCA e-mail

admin@rspcaqld.org.au

RSPCA Webthait

www.rspca.org.au

Rämdu ku Jamdu ke Kœc

Të r3ŷ yin ke raan kuc wek röt, ke wek aa lëu bäk wecin dŷm, ciindun ë cuëc ku ciinden ë cuëc. Yen ee të ye Australians röt miäath thïn. Na k3ŷkä ka yïök, ke wek aa cë wethook cim tädä we ma wekŷŷh, të kuc wek röt.

Kŷc juëc tënë Australians, aa kŷc jam ke keek döt nyiin, ërin bik kë luelkä pi apath, ku aa ye Australians ti , ke ye ath3ŷŷŷik raan jam ke keek döt nyin. Ku kënë, aye kŷc kŷk ti , ke cit dhääl ë guöp, cinic ath3ŷŷ?

Na rämkä wek ë raan kuc wek röt Australia, ka ci lëu ba thiëec kä la ruathruath, ërin Australians, aa cie gup la lä , të thiëec yin keek ë run ë thiëth, thiëek, miith ku wëeu .

Na këc raan puŷc wek ic yï l3ŷk rinken tue , tädä ci wïc ba cŷë rin manyde thok, tädä miŷŷke, (cëmën, alëu ba cŷ I: Mr wong, Ms Smith, Mrs. Brown, Dr. lee). Tënë luŷi, kamkun wek pamäthku, Australians, aa röt cŷë rinken tue .

Jam athëek

Australians aa jam yin ath3ŷk (**please**) të ne yen kë thiëec ku të ne yen kë wickä ba kony, ku aa jam: "yin aca leec," (**thank you**) të ne yin kä ca gäm keek. Na k3ŷluel: 'yin ath3ŷk' (Please) tädä ci luel: yin: 'yin ath3ŷk **please**" tädä ci luel yin aca leec "**thank you**", ka lëu bë yï ic lŷn cin yin guöp ath3ŷŷ?

Australians aa jam: "**palpiny tēnē yeen**" (**excuse me**) tē ne yen kē wickā bik pi tēnē yīin, ku aa jam: "**kawuōc**" (**sorry**) te' ci' kek wuōc. Australians aa jam aya: "pal ē Ǻ3 n excuse me or pardon me) tē ji3 ʔ3ʔek, ke r3 ʔ3ʔek pamāthken, tēdā tē rēer kek pan ē raan dā.

Ye them akōlakōl ba ya b3ʔ am3tm3t yiic ē kaam cē lueelic ku Ǻn kʔk cī yī thʔn thīn. Na īc rot ciēt yī bē gāau, ke them ba raan wēn l3ʔ bē īc. Kēnē ee w3ʔlagōi ap3i dīt ē thōnthōn ē luʔi yic, duk yī bē ku3ʔ kʔu wēu cī yīn ke gāau, tēdā ke yī bē ku3ʔ awuōc cī yīn gāau, ke yī kʔc l3ʔ. Raan ye tī , ke ye gāau akōlakōl, aye lueel ka lueeth, acie raan la kēʔ th yeguōp.

Na thʔn waragā athōn cē gʔ, t3k ke yīn ayōk kitkā "RSVP" kek akōl ē g3ʔye. Kēn w3ʔdeic raan cī thʔn awic bē īc lʔn bī yīn b3ʔ tēdā cī bē b3ʔ. Kē cīt kēnic, ee ya ath3 ʔ3ʔa dhuōk thok akōlden ē g3ʔyeen.

Australians juēc aa kewum thuy ē manadil yiic tēdā waragā ē thuōnyic, ku acie dhēlkēc. Ku ee yeen lan uōt aya. Kʔc juēc aa yekā lueel athi33du "bless you" tē tīim yīn – w3ʔkēn acē thiāak kek yiēeth thek.

Ee kēpuʔn lagōi ba īc lʔn nadē kā kʔʔk ye ke looi, aa cie w3ʔcin kek yiic ath3 ʔ3ʔerōt, keek kā cīt ō; rel ē rōl dīt tet ē jā īc, ku pīrk bī yīn kʔc piēek abēi k3 ʔ3ʔā hīn ebēnic, ku laac ku pee; labith piiny ēpath, kuant tē ca yiōk, tē cinic bakāna peei tēdā tē cinic bakāna ē jā ebēn.

Kuat alēth ye cien

Australia anʔ ic akutnhom kuōtic. Al3ʔnken yekē ruōk, keek aa ci33 den kuōtic guʔ nyuʔn. Kʔc juēc aa yekē nhiaar bik ruk al3ʔn thii puʔ yiic, ke pāl gup piny, tēdā ke ruk al3ʔn ē dhēē tē ne yen kēloi akutnhom ē baai, tēdā ke ruk al3ʔn ē rʔm kek etē cī aliir rot waar thīn. Kʔc juēc aya, ayekē lʔc bik ruk al3ʔn ē ci33 den lēu bik. Apakōōk juēc puʔc b3ʔ aya ayekē lʔc bik ruk al3ʔnken ē ci33 den tē nʔ ʔn munaathaba looi rot.

Ala ganun thii ē jam ē ruk al3ʔn, ala al3ʔn ye wic bē keek ruōk ē Ǻn ē luʔ ic ku maktāab yiic. Cēmēn, w3ʔ ril cʔl 'boot' ku ge ril kʔc kony, aa ye ruōk ē cirkat yiic, bolith ku jiec ku kʔc kʔk lui loiloi ē ʔ c aa ruk al3ʔn thō .

Nawaadi ku masaari ku thinēma ku Ǻn kʔk, aa wic kʔc tʔthin bik ī3c aruk al3ʔn lawic, w3ʔ lacōk ku aa cie thapinyja.

Yīn lēu ba al3ʔn kʔk yōk ke wāac ke ce du ku bē yīn rac piʔu. Cimen diāar kʔk aaye al3ʔn ē ke cʔk ti3ʔ gup ce . Duʔne ke bē thʔʔ ce ē paanduʔn wāan bī yīn thīn. Nē Ath3-ral-iyā ēt3ʔ na cʔk tik al3ʔny c3 wudi, ka cī lēu ba lueel ē cīn piʔu ka wic bē rōōr dhoom

Wēl juēc ye Australians lueel ē jamdenic

Wēl juēc ye Australians lueel aa lēu bik aa ē kʔc Ǻer tēnē apakōōk puʔc b3ʔ Australia. Yīn alēu ba thiēc tē ne yen w3ʔk3ʔdeetic. Cēmēn wēl ye Australian3 lac lueel aa kik:

- **“Luëth aduõndu kek yïin” (Bring a plate)**, të ci yin c¥ l è mi3t è puõth akutnhom baai yic, w3fde yic: “b3i?è mi3th/cäm ba b3i? r¥m kek è k¥c k¥k”.
- **BYO** – w3fde yic, “b3i?këdun dek kek yïin- ye m¥u tëdä piu a3iir tëdä piu thuäc k¥h”. äñ k ¥k è cäm aa ye lueel ka BYO. Yïn alëu ba gëdhändun è m¥u lu3th kek yïin, na cie kaya, ka na kë cë guiir bë kubaai è dëk ya l¥ yiic wën th 33, kënë ac¥ “Corkage.”
- **Niëndhorou karou** – Fortnight- yen aye Australians juëc wëeu ken è lu¥ d¥m thin.

6. Bëei ë nïn

Riöm ë Pan peei ku Pan Nhial

Jiër ë Àöt wälä aba Àöt a ye lac looi dhël ë ku¥ ny k¥ agui 33 c¥ egen raan le kony t3Öä ka lëu ba gua jiir t3? raan le Àöt wälä aba Àöt. ðöt jiir yiic wei aa ye caal Athörëthokcëpi (newspapers) yic Kööl uan ku Kööldhorou aba c¥ 'To let' yic ku aba c¥ 'Accommodation vacant' yic. Aya, a lëu ba la mäktam k¥ agui 33r c¥ egen yic ku thiëc keek I¥n le yen linh Àööt lääu t¥u ke keek. Yö ë Àöt baai I othralia a lëu bë yic ri3l ku wëü ë jiër aa lëu bik juëc.

Baai ðthralia, w 3?cë mat kam raan jiir ku raan le Àöt apath bë gätpiny ku wël amat ke nhiim muk apath be le kë wäac ke kony k¥ cë mat. 'Jiir' ('lease') wälä 'amat jiir aniin' ('residential tenancy agreement') ee w3?amat aniin cë gätpiny kam raan jiir ku raan le baai ku a ye lac gätpiny kaam p3?ka 6 wälä p3?ka 12, kekädä na cë p3?thök t3Öä ka wic ba jäl ke këc thök ka lëu ba b3n jam yic kek raan le baai wälä kek egen deen cë kuany ku jal thany. Yin a le ri3l ba jiir ba dhuökpiny t3?i p3?thök.

A le wëü ye c¥yiin t3? dho yin amat jiir k¥u ba jäl p3?këc thök, ka yeen duk jiir le p3? juäac thany t3?yin ye yök yi cë bë rëer p3? juäac. Duk jiir thany t3?ëc yin aniin caath ku wël amat t¥u athör jiir yic, **rin ye löng yi mac cök të cïn ye thäap thënythëny**. Na wic lëk k¥k, ka yi ti *Yith ku loloi kacc cë jür (Tenants' rights and responsibilities)* piiny t3?.

T3?¥c jiir g¥ ka yin bë c¥ l wëü ë p33y ba ke cuatpiny yi këc gua köök baai ku j¥ wëü atit c¥ bon. Atit aa wëü thö ke wëü jiir p33y yic ye cuatpiny t3?raan baai. Raan baai wälä egen a bä atiet du dhi3l gäm Mäac Atit Jiir B3? (Residential Tenancies Bond Authority).

Kaam këc yin gua köök Àöt, nyin rëer Àöt thin a ye gätpiny athör c¥ 'Athör Lu3l ðt' ('condition report') yic ku yiin wek raan baai wälä egen aa wek ye thi¥¥. Athör a we kony bäk cik teer t3?e yen kë wäac Àöt kööl köök yin rin yen kuat kë cë wäac wënth33r gätpiny. Kööl köök yin bey Àöt/aba Àöt, bon du a ye dhuök yiin t3?in aniin nyä piny ka la calcal ku cïn kë ca rac thin.

T3kdä ka yin a raan töö k¥ lëu bë ke kony wëü jiir ë pen tue ye raan baai wälä c¥ l yi këc gua köök Àöt ku wëü atit. T3kdä aya ka yiin töö k¥ ye **kony aban wëü jiir**. Lëk al¥ konykoony ë wëü a t¥u Centrelink.

Yith ë Mëriööp ku Käkken lëukä bik ke Looi

al¥ Queensland, yin adhil '**Residential Tenancies Authority (RTA)**' yuöp ba malumat ë riöpriöp ic. Akutnhom ë b3737ap yiic wel (Real Estate Agents) aa cë thiëc bik mëriööp ya gäm waragä amat ë riöpriöp kek waragä c¥: 'Renting in Queensland'.

Residential Tenancies Authority

1300 366 311

www.rta.qld.gov.au

Yöc ë Yöt ku Pan nhial

B3737iiny ku b3737nial aa ye Äaac wei, ku aa ye gät ë athörëthokcëpi yic ku aa lëu bë ke caal int3net yic aya. Akutnhom ë b3737riap yiic wei, c¥ 'Real Estate Agent' aa n¥ waragä n¥ ic b3737e Äaac wei, aa lëu bik yin gam athör n¥ ic b37373 c wei ëpath ke c'in wëu cuat ëpiny. Na wic ba rot 3 c baai Australia, ku k37ka Äööc ë baai Australia, ka Kumy Akuma bthralia T37n K¥G¥ I ¥ c Baai a lëu bë yiëk yiin.

Na wic ba wëu deen, bi yin ke Äöt y¥, ke yi jam ke b 3 , akutnhom ë b3737uth tädä ke yi jam ke mäktäab k¥k ë wëu . Të wic yin ba baai 3 c Australia, ke yin adhil muÄämi b37 tädä (conveyancer) ku bë të looi yin lu¥ i thin b37 deet ku guiir waragääk ë lu¥. Ab3n bëric, **duk agit k¥j thanyic** të këc yin löö cë g¥ deet yiic.

Bëëi Akuma

Na ye d¥m Centrelink tädä ye raan lik wëu ap3i, ke yin alëu ba athöör gät Äöt, bë yi mu¥ pan Akuma ba ri¥pic. Kaam ë tiët ë b3737Akuma at37ic al¥ të wic bi yin ri¥p thin, ku akuën k¥ckun macdu thok ku kaam wic bi yin cie baai. Na wic malumat juëc al¥ ë b3737akuma, ke yi yup:

Department of Housing

1300 880 882

Webthait

www.housing.qld.gov.au

Nimirat ë mäktäb ë b3737a cë g¥ White Pages athör talapuun, ë Housing Dept' cök.

Bëëi ë Mam

Na ca nhom ciën pan ye yin nin thin, tädä ke yi ye du37ciën pan ye yin nin thin, ke yi yup nimirat ë kumy b¥ ciëen ka:

St Vincent's Homeless Persons Centre (men)

3846 1466

Salvation Army Men's Hostel

3832 1491

Youth Emergency Services Inc

3357 7655

Hannah's House (female youth emergency shelter)	3812 1395
Immigrant Women's Support Service (IWSS):	www.iwss.org.au
Tōŋ ë kɔc baai	3846 3490
Rum de dīäär	3846 5400

Na cië aÅeer alŸ Brisbane, ke aju33 de thettlement Ger3nt cë muŸ ë wëëu , t Ÿ ruömdun, aa bë pioth mi3t bik yi gäm talapun lacök tŸ ruömdun ba ke yuöp.

Konykony ye Kɔc cieŋ Baai wic

Na ye mëriöp tädä ye yin nŸ baai, ka la konykony ye ke wic bik b3ŋ baai. Them ba keek I3ŋ ke yi këc guŸ köök baai ë nin lik diäk.

Ke yi ŋoot ke yi kën wargan de jur ë baai yic, apieth ba konykony cë keek gät thin kŸ deetic ku nin bi ke r3ŋthin nyic. Në Ään kŸk, kŸc kŸk ayee warga biï käraba ya I3ŋ paand3n në run ka 3 thaany ku aacii bë c3 ap3i në ye paan në yic. Apath ba wël amat deet ka yi gua thany kek kŸë luŸ y wälä kuat amat ë loiloi ë baai.

Kärba, PuŸku Piu

<u>Energex</u>	13 1253
<u>Ergon</u>	13 1046
<u>Origin Energy</u>	
Natural Gas	13 2461
LP Gas	13 2462
<u>Elgas</u>	13 1161

AlŸ ë Queensland, Piu atŸciin ë majeleth mäÄäli tŸ ruömdun. Talapun ë g33h tŸ majalëth mäÄäli aa cë gŸt ë [White Pages](#) Athör talapuunic.

Talapun

Cirkat ë talapunat, nŸ ic cirkat ci akuma döoc, cëmën ë [Telstra](#), acë gät piny ë [Yellow Pages](#) athör talapuun yic, cë gät ë 'Mobile telephones' cök, ku 'Accessories' ku 'Telephones – long distance'.

Konykony kŸk ë käckä yiic, aa wic ë wëëu bi ke nu3ŋkëk ë baai. Yin ath33k, thiëc raan konykony gam, ke yi këc agitden thanyic. Aa bë yin ya tuöc biil akölköl, ku nyothkä wëëu ci kuŸnyden nyaai. Aa lëu ba ke yuöp, të këc yin wëëu wic, cuat piny aköl wic keek, tädä ku nhia ba biil thii ciek yiic, bik ya b3ŋ akölaköl, tënë biil bëi ë b3ŋ ë p33i thok ebën. Talapuun ye yuöp ë b3ŋkëk yiic, aa lëu bë wëëu juëc nyaai ku wëëu aa lëu bik kenhiim mät. Apath ba talapuun ye yuöp aÅeer ya muk nhiim apath tädä ke yi k c pre-paid kard (tŸ ë newsagents yic) bi yin yup aÅeer.

Kꞑc juēc ap3i Australia aa nꞑ telepuun cāth, kekādā , **telepuun cāth aa wēū juāac miit kōc cin.** Yupyup a ye them yuul ku mocmooc t3ꞑup yin mabaal gut yupuup b3ꞑkꞑ bthralia ku yupyup a Àeer. **Dhil tūḡ apath ba wēū ku ganuun tō thīn kaḡ ḡic, ke yī kēc yīnhom guō tak ba telepun cāth ḡōc.**

Telecommunication Industry Ombudsman acē athōr nꞑ yiic yith gꞑ ē l gēlidhi ku aa cē waar yiic ē thuꞑ kuōt yiic tēnē raan nꞑ kākken looi. Na wic ba kā juēc ic, ka yī nem webthait wālā tuꞑm yi thok kek:

Telecommunications Industry Ombudsman

1800 062 058

Webthait

www.tio.com.au/publications/FactSheets.htm

7. Lucci

Yiäp ë luçi

A lëu bë yic ri3l t3f raan wic lu¥y ðthralia. T 3fëu bi k¥pu¥ c b3f ðthralia lu ¥ y lac yök thin a kääc lon ë wëëu baai ðthralia c ¥l ekonomi, i3f3e raan, lon wic raan ku kä k¥k lëu bik raan gël bë ci lui ¥ ñ k¥k yiic.

Athörthokcëb3f nin yiic ee loiloi t¥u caal, ku loiloi juääc aa ye caal Aköldhëtem. Loiloi t¥u aa ye yök int3net nyin aya. Ku a le akuut k¥k k¥c wi3f lu¥i, akuut kä aa cë gät piny Yellow Pages Telepun Nyuuth yic ku 'Internet Employment boards'.

Kuat k¥c cië Australia aa lëu bik kerin g¥ñ kek ë **Centrelink ku Aguiëer kääc kääc wiëc loiloi** bë ke kony ë yiäp ë lu¥i. Te ci yin yirin g¥ñ, ke yiin atooc tënë Akutnhom lu¥i, n¥ yiic k¥c peei, akutnhom ë baai ku mamädhamat akuma, cë thany kek akuma ðthralia, bik k¥ c ya kony ë yiäp ë lu¥i. **Job Network**.

Cit ëmën ye yin raan pu¥c b3f, yen ee piath akölaköl, ba jam kek raan ye thiëc ë lu¥ i wälä Pan Lëk al¥ Loiloi Centrelink ba ic apath l¥ñ adë, dh3f?wic yin ke lu¥ i, aa dh3f?lacök, ku na ne kën yi jöör thiëc ëthokic ke l3f k¥c.

Të ye yök Centrelink

Job Search Information Line	13 6268
Kuääny dhël thok kök ce Nyinlith	13 1202
Raan Nyin	☐ ☐ Mäktab
Lëk ë thok kök yiic	<u>Ku¥y ë Centrelink - Äok aa jam ë thu¥ du.</u>
Webthait	<u>www.centrelink.gov.au</u>

Konykony akuthnom Luçi

Ala konykony ë lu¥i kith ap3i t¥f thin akutnhom ë lu¥i cök, - aa na yiic:

- **Konykony yiäp luçi** – ku aa t¥f thin tënë k¥c cë kerin gät piny al¥ ë Centrelink tädä k¥c akutnhom ë lu¥i ak¥ñlooi lac yiäp lu¥i ë nyinic;
- **Konykony amanjic cë gam** – aa n¥ yiic ku¥y latue ye gam ak¥ñlooi, ku¥ ny n¥ ic piöoc ku iëec të ye luöi thiëcëthok, ku të bi kek röt nyuñ thin tënë k¥ c loiloi wën yekë ¥ ?ñ ciët bë ke lac gam lu¥ i.
- **Kuääny amanjic - Piöoc ë yiäp ë lucci (Intensive Support – Job Search Training)** – ana ic ku¥ ny cë wëel thok tënë ak¥ñ looi cë piöc, na ic ajuëk bi ke pi¥c den ë yiäp ë lu¥i juakic, ku juakkä dh3f?ë yiäp ë lu¥i yiic (Na ic käloi kuny al¥ ë redhiöme

ë lu¥i ku athör ë yiäp lu¥ i).

- **Kuwoony amanjic -ee kuwoony cë danic (Intensive Support – customised assistance)**
Ak¥r looi cë piöc juak ë kuny aberic, ku ye them bë käk ë lu¥pëen tënë ak ¥rlooi nyaai, ku juak ri3lden wic kek lu¥i yic;
- **Barnamic ë Macaria ë Tujaara Juakic bïk Latueŋ ke Konykony Amaŋi (New Enterprise Incentive Scheme (NEIS))** – ee barnamic ë k¥c cïn nhiim lu¥ i ku¥ny, bïk luui ë tujaara ku ku nyuth keek mäac ë tujära. Raan cë rot mat thïn, ee ku¥y yiök thïn, n¥ ic piöc tënë k¥c lui ë tujära thiin koor, ku ku¥y ë wëeu ku lëk ë ruöön tue g¥i lu¥ i rot. ku koor ku ku¥y ë wëeu ku lëk, ë ruöön tue g¥i kek lu¥ i.
- **Kuwoony Ariöp Athëm tënë Australian Residents Cëpiöc Wëeralöŋtui (Assessment Fee Subsidy for Overseas Trained Australian Residents)** ee kony ë wëeu athëm.

Ee w3?lagöi ba muk nhom apath I¥n adë gäät ë rin yetök tënë Akutnhom Nuëetlu¥i (Job Network provider) acie yen ë dhaman bë yin c¥i ayiök lu¥ i. Yin adhil rot yiëk kaam ba dh3kun yiäp ë lu¥ i juak yiic.

Ak¥r looi wic ë lu¥i ebën, aa lëu bïk kä ken wickä looi **mäktäab Akutnhom ë luic** ëpath ke cïn wëeu cu3tkä piny al¥ ë. Mäktäab akutnhom lu¥i an¥ ic konykony ë talapun ku makanat, ë thuur, ku makanat ë fax ku computer (n¥ ic Interntic aya). Na wic malumat juëc ë konykony, ke yi yup:

Job Seeker Hotline

13 6268

Job Network Webthait

www.jobnetwork.gov.au

Aye Centrelink them, bë k¥cken n¥ cädat ic lu¥al ¥ aAeer ku¥y, bë cädatken gam, ku ee k¥c nyuöth konykony ë lu¥ i t¥thïn tëthi¥k akeu nhom.

Mäktäab ë Centrelink aa t¥g3th t¥ë ruöp yiic ebën, ku marakëth t¥aAeer ë kal dït k¥¥th. Mäktäab ken aa cë g¥i ë 'Centrelink' yic ku White Pages talapun directory yic, ku webthait Centrelink.

Lëk Kök

Piöc ë loiloi Yothralia

13 3873

Webthait

www.australianapprenticeships.gov.au

Workplace Webthait

www.workplace.gov.au

Australian Jobsearch Webthait

www.jobsearch.gov.au

Skilled Migrant Job Seeker Webthait

<https://skilledmigrant.gov.au>

Jobguide Webthait

www.jobguide.deewr.gov.au

Cädat ë luwi ye looi kəc cïn

Ee w3?path bë l3?yiin, ba cädatkun tue c¥i agam, ërin ba kuëerdun bi yin ke lu¥i yïök c¥k piny, ba luui ë londun th33r ca ka pi¥c yic.

Cädat ë luwi

Na n¥ cäda ke lu¥i në Ään cit Äändatha, buth ë bäi, lu¥i ë wëeth, lon de käraba, ke yin bë nyuth të lëu bin cädaa ku l33r thïn bë keek gam në Australia. Na cë ë Kuinland (Queensland), ke yï c¥i:

Trades Recognition Australia

GPO Box 9879

MELBOURNE VIC 3001

Tel: (03) 9954 2537

Fax: (03) 9954 2588

Na wïc ba thiëc al¥ aÄeer, ke yï yup:

Trades Recognition Australia

GPO Box 9879

CANBERRA ACT 2601

Tel: + 612 6121 7456

Fax: + 612 6121 7768

E-mail: traenquiries@dewr.gov.au

Internet: www.workplace.gov.au/tra

Trainingline

1300 369 935

Cädaat Kïbïra Jamaaia

Na le t3?a l¥c yï puou bin wïc lu¥y thïn, ka yï tuum yï thok kek aguir ë g3?piny, waraak wälä kuat aguir cë gät?piny webthait ë Lëk al¥ G3?ng3?m ë Tëet bthralia.

Aguir ë b3? kor c¥i OQU ee abaköök kony bik waraak t3?3?en c¥i a gam yök. Rin ba k¥k ic al¥ ye w3?kën, nem

Skills Recognition website

www.immi.gov.au/asri/os-qual-units.htm

Australian Education International-National Office of Overseas Skills Recognition (AEI-NOOSR) ee malumat etë bi cädat akadimia thändä gam thïn të ci yin thök e marÄäla thanwiya. Akööl k¥k, k¥c n¥ cädat mëhënia, ku aa na jinthi3 Australia, tädä lek cädat thändä, ka mu¥c den ë wëeu, bi kek piöc?den aÄeer thäap thok, ku barnamic kën ac¥i Brigding for Overseas. Trained Professionals loan scheme (BOTPLS). Deen kä aa ye gam, bi wëeu ë k¥rthat cuat piny, ku bik piöc?den cik pi¥c aÄeer cuöötic, ërin bik kä wïc ë lu¥i denic dööt Australia na wïc malumat juëc, ke yï l¥tëd 3 Maktam de:

AEI-NOOSR Hotline

1300 363 079

AEI-NOOSR website

aei.gov.au/AEI/QualificationsRecognition

Det: Manha kꞑ w3ꞑdeet t3ꞑ OQU ka yi kꞑc yi thok gua tuöm kek AEI-NOOSR, OQU a bi tuꞑ c t3ꞑ keek t3ꞑwic yeen keya.

T3kdä ka kꞑ c cē piꞑc tēet muk anyuth ē dōc bꞑthralia wälä anyuth m 3ꞑbꞑthralia aa lēu bē kony wēu bik ku3ꞑ den cuꞑt rin anyuöth keen ē tēet jal gam bꞑthralia.

FEE-HELP

1800 020 108

Going to Uni website

www.goingtouni.gov.au

Aguir cꞑ ASDOT ee kꞑc kony wēu rin raan anyuöth keen ke bꞑke yeen aÅeer cꞑ a c3ꞑh ku gam keek t3ꞑye anyuuth tꞑu k3m anyuuth cē lꞑc bei rin agui3ꞑ.

ASDOT Hotline

1300 363 079

ASDOT website

[aei.gov.au/AEI/Qualifications
RecognitionInformation/Asdot](http://aei.gov.au/AEI/QualificationsRecognitionInformation/Asdot)

Akuma ē Queensland ee kꞑc cinic wēu gam bi ke cādat Wēer al ꞑ tui ku loiloi ē tēet ic kꞑc puꞑc b3ꞑ Australia gām athēm. Na wic malumat juēc, ke yi yup:

Skills recognition

1800 369 935

Webthait

www.trainandemploy.qld.gov.au

Na kꞑc anyuöth ku gꞑt ē tho l gēlidhī, ka dhil waaric ē tho l gēlidhī, ti Aba 2, kuꞑy tho l gēlidhī.

Ganuun ē Luöwi

Kꞑ lu ꞑy l othralia aa le yith t3ꞑluꞑy ku aa le löö bꞑthralia ku löö b3ꞑ kor l othralia ke tiit kꞑꞑh. Löö kā kek aa kā cit wēu lik cē kꞑ waan thook ku t3ꞑit t3ꞑi t3ꞑluꞑy rēer thīn t3ꞑ kꞑ lu ꞑy nyuꞑh.

Määc T3ꞑluꞑy yen t3ꞑ3ꞑh lēu bi yi cök nom thīn majan ku lēk yīn alꞑ löö ꞑ luꞑy bꞑthralia t 3ꞑ kꞑk ꞑ luöwi ku kꞑcē luöwi. Määc T 3ꞑluꞑy ee am3ꞑm3ꞑ t3ꞑluꞑy dꞑm ku c3ꞑh keek ku ti lꞑn ci raan kꞑc luöwi i3c mat kek raan cē luöwi. Määc T3ꞑluꞑy aa kuat gen u3ꞑꞑyic ku keek aa lēu bē kꞑc ke thook tuöm ke keek telepun thok ē dhēl kuꞑ ny athook.

Na le kā dir yīn alꞑ löö ye kꞑc luui t3ꞑuun luꞑy ka **Alukluök Tēnluꞑy** aa lēu bē kā jör yīn wälä kā ye ti ciēt ke cē löö t3ꞑluꞑy bꞑthralia dho kꞑꞑh; a lēu bē w3ꞑyāth luk yic rin bē lö bꞑthralia dhi 3l kuany cök; ku a lēu bē kꞑꞑc nyin kꞑc lēu bē ke mat w3ꞑtꞑu yic yic rin Lö Wēl T3ꞑluꞑy 1996 (*Workplace Relations Act 1996*).

Na wic lēk kꞑk Agui3ꞑ Wēl T3ꞑluꞑy bꞑthralia, ka lēu ba telepun lēk t 3ꞑluꞑy yup wälä lꞑ webthait akuma bꞑthralia yic.

Australia, ee dhël Internet. **Gëtpiny NA (TFN) internet nyin** a tʼhɪn ku alui aköl ku w3ʼ38 thääu 24 yic, arak dhorou ë niëndhorou yic ebën. Ku kë bë thiëc tënë yiin, ee passport ku kä cë gät thɪn, ku tēdun cië Australia. Ë nin thiaär tökic, yin alëu ba TFN du yiök ë thanduk busta yic. Apath ba namba duun ajuër y tʼu apath ku duk tʼu lëu bi ye kual thɪn cēmēn kuādha wëu wälä mabaal yiic.

'Applications' pöorm aa tʼhɪn tēnē māktaab ë Centrelink ku alëu ba b3ʼbēi ë website ë ATO yic tēdä ke yup TFN Help line. Kaam ye TFN guiir ee nin 28 nʼk.

Të jʼ yin lu ʼi, ke raandun ë luʼi, ka thi3c yin TFN Declaration form ba thiʼʼ ic ba nimira ë TFN du gät thɪn. Na k3ʼë TFN du guʼb3ʼbēi, ke raandun ë luʼi ka pēn bë wëu juëc ci ny33, agut tē bi yin TFN guiir cök, ba b3ʼ?

Na nʼ wëu kun ë ebën ë thök ë ruöon (Ku thök ruöon ku jök ë ruöon atʼkaam aköl nin 1 Akoldit ku aköl nin 30 Al3thboor.), ke yin agät **Income Tax Return** Äöt aköl ë nin 31 bi ë Lal t3ʼin yen agui33 d3ʼcē looi. Ka yi ye raan r3ʼ38thralia, yin a m 3c lö bthralia ku yiin a ye wic ba kuat wëu ye dʼm bthralia wälä a Äeer ya nyuʼn kööl thiöö yin pöom bi yi dhuök wëu ab3ʼcē juaar.

Na luööi ë tujaara, ke yin adhil wic ë Australian Business Number (ABN) bi yin ya luui kek Australian Taxation Office ku tujäär kʼk. Na wic malumat juëc, ke yi yup Australian Taxation Office:

T3ʼyë yʼk Mäktab Ajuër İ othralia

Telepun kuɔɔny Namba Ajuër	13 2861
Thiëc Thajiir ku Ajuër kä ʼɔɔc (AY)	13 2866
Telepun Ajuër Raan ku lëk	13 2861
Gëtpiny NA Raan Internet Nyin	<u>www.ato.gov.au/individuals</u>
Webthait Mäktab Ajuër	<u>www.ato.gov.au</u>

Adöc kuun tʼu ayeer, wëu ca than piny ku wëu ye döm

Kʼcē İ othralia aa ye juaar rin kuat wëu yekä yök nom ebën ku kʼcē İ othralia aa dhil wëu keen yekä dʼm pinyhom ebën lueel wara deen ajuër yic. W3ʼyin raan lëu bë juaar İ othralia a bi mäktam caath yic. Mäktam Ajuër İ othralia (ATO) a le lëk, lëk lëu bi kony ba wël ajuër deet, webthait yic.

ATO a lëu bi l3ʼalʼ wëu ye dʼm cit:

- Wëu ca than piny ku Äööt ye jiëer yiic wei
- Wëu ye wëu kuun ca than piny dhuk cök
- Tajiir loi aÄeer
- Dömdöm ë wëu ë mäac aÄeer

Na le wëëu lëu bë ke juaar kɔɔh ye dɔm aAeer, ka dhil lueel na cɔkɔɔh cɔ ke juaar kɔɔh t3? duun dɔm yin ke thin. Na juaar wëëu kuun ke dɔm aAeer kɔɔh bthralia, ku aa cë ka juaar kɔɔh aAeer t3? dɔm yin ke thin, ka t3kdä yin a lëu bë yi gäm wëëu ab3? rin ye w3? Ru wëëu ke dɔm aAeer. Ajuër kën a le ri3n ke baai bthralia – ë tho Nyi liith, creditable taxes.

Yin a dhil wëëu, wëëu ci lëu bë ke juaar kɔɔh baai bthralia, ca dɔm aAeer lueel. Wëëu ca dɔm aAeer ka aa bë caath t3? wëëu kuun ye dɔm yiic ebën rin bë wëëu lëu bë ke juaar t3? yiin i? thook

Na ril c3?h ë wëëu ku yic, ka yin a dhil raan wëëu juër cɔ a kony yiin wälä cɔ Mäktam Ajuër bthralia a kony yiin.

Wël Ajuër Wëëu Ayeer ë ATO

[www.ato.gov.au/individuals/
pathway.asp?pc=001/002/012](http://www.ato.gov.au/individuals/pathway.asp?pc=001/002/012)

8. Dhaman ictëmai

Akuma ðthralia ee c 33 wut ku ri3l baai kuŋny nhial dhël kuŋy ë k Ƴc bik kƳc cäk ken ku dhël kuŋ ny ë kƳmam. Wëëu c Ƴl Muöök C33 (Social security) aa tƳu ku ee **Centrelink** Yen ke lac gäm kƳc. **Mäktab Kuöony Baai** ee b3Ƴ kony.

Än Mäktaab Centrelink ku Än Mäktaab Ku ŋy Baai aa lëu ba ke yök Athör Labudhuth ër Waraakke ku nyuuth telepuun yic.

Dömdöm Centrelink

T3Da yƳk wëëu ë kuŋy Centrelink a t Ƴu t3cït t3Ƴëer Visa du thin ku t3duun rëer yin thin, cimën wëëu ye dƳm t3Ƴ luƳi ku adƳc ku. Na cƳk a raan yi bƳ, ku rëer tädät Australia, ke yin adhil ka tiit ba wëëu jƳ dƳm. (ti piiny t3Ƴ).

Na kuc tho l gëlidhi, ke Centrelink abë yin wiëc agamthok, të ci gäm kaam ba rƳm kek Centrelink. Yin alëu ba jam kek Centrelink ë thuƳ du ë talapunic:

Centrelink (Konykony thuƳ kuötiic)

13 1202

Centrelink Webthait

www.centrelink.gov.au

Yin adhil kën yi nyuŋ b 3Ƴ cëmën pasport ku waragääk ë cäth, Äëthap ë b3 nƳ kã cë gƳ thin ku të cie , të wic yin Centrelink bi dƳm wëëu . Malumat juëc alƳ käk raan nyuŋ aa tƳthin të yup yin nimirat tƳnhial tädä ke yi miit waragä ë yith bei, "Proving your identity to Centrelink" ë wetbsite Centrelink yic.

Yin adhil ka na nimira 'Tax File Numbe (TFN)' ba kuat wëëu kuŋy Centrelink j Ƴ dƳm. Centrelink alëu bi muƳ c Athör Nämba Ajuër ku jƳ thiƳƳ ku cuat t3Ƴ Mäktab Ajuër ðthralia.

Kaam bi yin tiit ë wëëu Centrelink

Tädit ë Apaköök puƳc b3Ƴ, aa dhil ka rëer Australia ë run karou ke cin weu juëc ë muöök ku i3cpiir ë baai ye kë dƳm. (Wëëu Dhaman ictëmai), ku aa cin luƳi, kuŋy ë wal, ku aci'n weu tënë mith ëpiöök, ku jƳ aa käjuëc kƳk ye ke dƳm. Kä ye kueen ke ye nin tiët aa nin ca ke nƳk ðthralia ka yi ye abakök Cë m 3Ƴ. Na wic bë yi gäm maac ë raan dït ku maac aduany, ke yin adhil ka rëer Australia ë ruöön thiäär.

Kaam ë tiët aye puöl

Apaköök cë b3Ƴ nyinkuanyden ci ke cak ke ye kƳc, aa lëu bik ci tit ë run karou. Kën Alui kek kƳc na rƳrken tädä diäärken ku mi3Ƴrken na kƳc ruääi ke keek cë b3Ƴ ke ye apayƳ ku apaköök, bik b3Ƴ rëer Australia.

Aya, k¥ c cè thiaak ku mith r373Re k¥ ðthralia ku abaköök cè m 37ðthralia cè run ka 2 n¥k aa ce c¥ tit. T3kdä le k¥k ye päl thin t37 keek.

Dömdöm juääc aa t¥u t37 k¥r 3730thralia ku aa k ¥cè puöl bik reer al ¥na¥ n. Dömdöm è wëü c¥ (special benefit) kuwony cè wëel thok, aleu bik ya d¥m è kaamden l¥k è tiit kek thinic, të cì piir yic ri3l ap3i tënè yin, è w37?cì yin b37 aAeer tëdun è ci3 ku acin të kuöny èrot. Dömdöm kënë at¥thin ku a wëü lik. Niööp duun cì yin niööp, ba lu¥ i cì yiök tëdä ke yì cì wëü thök yicin, acie yen yì c¥ amu¥c è wëü è kum¥ cè wëel thok. Na ca köök ka yì le Raan bi b37 Muk Nhom, ka raan duun bi b3n muk nhom a bè c¥kuat wëü cè ke d¥m yiin. **Wëü è dumuk** a lëu ba ke d¥m thää tièt t37muk yin meth akölaköl.

Na muk raan cè m37ðthralia, ka yin a lëu bè d ¥m wëü adumuk ku aa ce wëü ye tiit ku na ye muk aköl thok ebën, aya, ka yin a lëu bè yì d¥m wëü adumuk ka yì tit..

Na ca ya lër, tëdä , tëdä ka yin cè guöp la a ääth ku yin a muk mith yitök, ka yì cè ya Australian Resident, Yin alëu bè yì d¥m allawa tëdä maac (Pension). Yin alëu bè yì d¥m maac të c¥k yin reer aAeer Australia è ruöön 10, të cì yì gee k¥u è Dhaman ictëmai Amat Pinyinhom. G¥ Nyi3th 2009, ðthralia a cè mat ke baai 22 al ¥ muöök c33 .

Wëü riääk tën apaywöñ puw bën

G¥ Nyi3th 1 2008, apay¥ Äëet ðthralia Nyi 3th 1 2008 wälä apay¥ Äëet ka kööl kën cè wan aa cè mat linh k¥ ye d ¥m wëü riääk thok ku t37muk kek kuat pööm tøk pöm kà yiiic:

- Aték 200 – apakat
- Aték 201 – apay¥ le kà ril keen jör yeen loi thook
- Aték 202 – apay¥ pinyinhom loi thok
- Aték 203 – Kum¥ raan w 37?wei, ku
- Aték 204 – Ti le kè jör yeen

Rin bè yì d¥m, ka yin a dhil ya apay¥ muk Centrelink ku yin a r3c wël al¥ wëü ala du.

Apaywöñ a dhil wëü cit kākā dōm nin ka 7 ke yëet yen Yothralia yiiic wälä tuum ye thok Centrelink ka ic ye nhom l¥n bi yen wëü wic nin ka dhereen ke Äëet yen ðthralia ku cu 3t pööm nin ka 14 ke tuum yen ye thok kek Centrelink.

Dömdöm wëü raan w37?wei ee dömdöm yic tøk raan pu¥c ku¥ny bè i3c nyuc apath. Wëü ye d¥m raan w37?kake wei aa thö kek wëü ye d¥m apay¥ wikic pan Centrelink (wëü thiik k¥k ye mat thin cit wëü kum¥ ji 37?wälä wëü wal aa ce kueen).

Wëü ye yïek kwc baai macthok

Na n¥ mith u¥ kekor, ka Akuma ðthralia a yì c ¥ a kuëny k3m dömdöm ju3737¥u **Mäktab Akuny Bëi** yic ye kek b37?geei k¥th loiloi ken yiiic. Konykoony è b37?¥u aa Ariöp

Ajuër Baai, Wëëu puɣ dhiëeth, Wëëu Muɣ Mith kor, Wëëu muöök ë meth, wëëu manh puɣ dhiëeth ku Wëëu Tuöm Mith.

Në kä iic kedhie, yin bë dhil na bidha de rëer tëbär yen ka bi yi yiɣ kuɣ ku an ɣ thaa d3?ye kɣ cïn bidha kuɣ ny aya. Acïn kam dît ye kɣ tiit në dɣm de wëëu . Apieth ba dhil nyic lan kuɣ ny ye yiëk kɣ baai aaye kä bin keek wëëu I uui yin keek juakic, ku ka ci lëu bin keek piir kep3. Kuɣ ny ë baai a ye gam t3ɣit t3ɣ wëëu b3ɣ baai – na lik wëëu b3ɣ baai, ka wëëu kuɣ ny aa loi ke juëc.

Family Assistance Offices (Mäktaab Kuɣ Baai) aa tɣ u Centrelink, Medicare, ku Mäktab Ajuër ðhralia (Australian Taxation Officees). Na wic lëk uëen aɣ dömdöm kuɣ ny baai wälä wic wëet aɣ kë ba cɣl döm yiin, ka yi yup Mäktab Kuɣ ny Baai.

T3ɣe yɣ Mäktam Kuɣ Baai

Telepun	13 6150
Thook kök ce thon ë linglith	13 1202
TTY (Kɣ ril pi d3n ku jämd3n yic)	1800 810 586
Family Assistance Webthait	www.familyassist.gov.au

Riënythii

Na Iɣ mith cë run ka 16 waan, ka keek a dhil dɣm Wëëu Kuɣ C 33 cimën Wëëu Riënythii wälä Wëëu Riënythii Makäm. Na wic lëk uëen, ka yi nem www.centrelink.gov.au wälä yuɣp:

Loiloi Riënythii ku Mith Kuën	13 2490
Thok kök ce Nyinlith	13 1202

Raantön bë jam kek Centrelink wälä Mäktab Kuɣny Baai në rinku

Yin ba raan d3?kuany ka munadhama—ye cɣl acë kuany, bë ya jam në rinku të nɣ 3n kë luel kenë Thenterlink ku/wälä Mäktab Kuɣny Baai.

Yith ku luɣi cë yiëki

Anɣ löö ku wël cë keek tääu piny ba keek dhil theek ago wëëu dɣm. Na kënnë löö kë theek ka lëu bë wëëu ye keek dɣm rac ku ka lëu bë kë kɣc.

Centrelink

Na ye dɣm wëëu Centrelink, ka yin a dhil Centrelink I3ɣ t3ɣä ke yiic waar r3ɣɣu yic ku bë Centrelink yiin dɣm wëëu la kot ke r3ɣɣu. Kä röt waar aa:

- Awër wëëu ye dɣm

- Awër r3730u
- T32in thiëek wälä ca puök ke tik/moc
- Na ca ku37 g4 wälä k77c ku37
- Na ca lu7 i g4 wälä ca k77c lu7 i

Dhil waraak Centrelink ya kween ku dhuk kë wic dhukdhuk nhom.

Centrelink ee wël ke k7c ye keek ku7ny pi ku e kënë e Centrelink ku7y bë londe c 7k pieth. Na n7 kë cë yï mĩ37pi7u, täktäk pieth ka gu3l:

Centrelink’s Customer Relations Unit (Yupyup path) 1800 050 004

Jam ë thok kök ce Nyïnlith 13 1202

Tiët de käku7n ca keek lueel – Käku7n cë g7t alëu maktam de Centerlink wälä Mäktam Ku7y Baai keek cīt tē cī loö lueel yetök ka tē cī yī kan thiëc.

Mäktam Ku7ny Baai

Na ye d7m, ka yin dhil Mäktam Ku7y Baai l3? k t37e kä cë röt waar c33 paan du yic, kä lëu bik wëëu ye d7m yiin g7 t. Nem webthait Ku7y Baai ku ba lëk k 7k al7 yi3thku ku loiloiku ic.

Konykony ke *dhubæt* ke Centrelink mëët juurnhiim

Bäny Loiloi Ce cee (BLC) aa kek Centrelink tu77m thok kek wu7t abaköök. Keek aa k7 lui ke Centrelink ku wu7t l37 al7 kä loi röt ku loiloi t7u ku aa thiëc ap3i bik lon Centrelink c7k piny.

Malumat Juëc

Centrelink

Centrelink an7 malumat juëc al7 konykony ye ke gam. tënë apaköök pu7c b37 ku kuat raan na tho den tue cie l gëlidhi, alëu bë malumat juëc yiök, ke cī waaric n7 kajuëc ë k7c nyuööth cëmën 'welcome to Centrelink' na wic k7py athörkën ku malumat k7k cë ke waaric, ke yī yup 13 12 02 tädä ke yī nem website: www.centrelink.gov.au/ ku kuany 'We speak your language' 'Äok aa jam thu7 du' at77 Centrelink home page. yin alëu ba malumat juëc k7k yiök ërin dömdöm ë wëëu ku konykony ë Centrelink, tē tu33ny yin 'Moved to Australia' 'köök ðthralia' d 37ba l7c al7 'individuals' 'raan nhom' webpage. yin alëu ba malumat k7k yiök tē yup yin nĩmrät b7 ciëen kä:

Centrelink multilingual (Kuṃy è thu 𐄂 kuöt yiic c3 tho è li glith)	13 1202
Apɔnyment ku thee ke luɔi	13 1021
Employment Services, Newstart, Special Benefit	13 2850
Age Pensions and Pensioner Concession Cards	13 2300
Parent or guardian (Mèdhiéc wälä Mëmuk)	13 6150
Youth Allowance and Konykony mïth thukul	13 2490
Disability, Sickness and Carers	13 2717
Centrelink International Services (Maacat kꞑc cië wëer alꞑ tui)	13 1673
New Apprenticeship Line	13 3633
Wël ye dhebun than ciëen	1800 050 004
Centrelink TTY (Kꞑc ril pï d3n ku jämd3n yic)	1800 810 586
Customer feedback TTY	1800 000 567
Të yup yïn wëer alɔntui	+ 613 6222 3455

Mäktam Kuɔɔny Baai

Mäktam Kuṃy Baai, aya, ee k 𐄂 l3ꞑ alꞑ kã ye looi ku dömdöm. T3ꞑ abaköök puꞑc b3ꞑ and ku t3ꞑ kꞑci Nyi lïth ye thuꞑ den, lëk juääc cë waar yiic thu𐄂 ken aa tꞑu Mäktam Kuṃy Baai yic. Na wïc bë yï mu 𐄂 wu töö cë waar yic thuꞑ du alꞑ kã Mäktam Kuṃy Baai, ka yï yup **13 1202** wälä webthait Mäktam Kuṃy ku kuany Loiloi Thok (Multilingual Services).

9. Muwaathälat Käk ë cäth

Käk ë Cäth

AlŸ ë Queensland, ala bähäth, gëtharat ku ri3thwiir ye akuma luöoi, ku ala gëtharat ye kŸc peei luöoi.

Athör thii kŸc nyuöoöth ku Kaam aa tŸ majalëth juëc yiic ku marakëth ë jŸŸ, ku Ään gëtharat, ku mäktäbat ku märkäth ë malumat ebën.

Na wic malumat juëc alŸ ë bähäth, gëtharat ku ri3thwiir ye akuma luöoi, ke yi yup

Transinfo

13 1230

www.transinfo.qld.gov.au

MuwuŸyiit bähäth alëu bi thuŸ k gäm yiin të thiëc yin yeen, tëdä ka lëu bë yiök ë cirka ë bähäth yiic të yup yin keek. Cirkat ë bähäth aa cë gät ë Yellow Pages athör talapuun yic, ë 'Bus ku coach scheduled services'.

Takaathi

Takathi aa luui aköl ku w373ë thäu 24 akŸ thok ebën, ë Ään juëc yiic Australia. Akuën ë wëü takathi aa ye ti adät kŸu. Cirkat ë takathi aa cë gät ë Yellow Pages telephone dirctory yic tŸ 'Taxi cabs'. G33h juëc aa nŸ takathi nŸ wheelchair ye ke aduany JŸ.

Thurumbil Peei

Thurumbil ëyam ku käth33r aa ye ke luBŸ c ë newspaperic ku magazines ku nyooth keek aya Äön ye thurumbiil ëyam nyuŸ thin, ku thurumbiil th 33 kŸk aye mac ë Äoc yic. Akuën ë Ÿ c ë thurumbil aliiu akuën ë g3Ÿpiny e thurumbiilic, ku wëü stamp ku tamin, ku wëü kŸk bë röt juak, ee raan Äoc yen ee ke cuat piny ërot

Na wic ba deet lŸn ne raan wäär Ÿ c yin thurumbil thin guöp wëü wic ë thurumbil kŸu, të ci ye gät piny thin Wilaya yic kek Manthika, ke yi yup:

Registrar of Encumbered Vehicles

1300 658 030 (mek kën 2)

3246 1599

Office of Fair Trading Webthait

www.fairtrading.qld.gov.au

Na wic malumat etë ba d3Ÿ wëü bi yin ke Ÿ c ë thurumbil, ke yi yup kŸc kun ë b3? tëdä cirka ë wëü d33n wei. **Det apath ku muk yinhom ba ganun ku curuut tō thïn deetic, ke yi këc agin ë wëü thanyic.**

Kuat ë Wilaya thok ebën kek manthika, ala cirkat ë konykony ë thurumbiil gam, cëmën ë c33h ë thurumbil wic bë ke Ÿ c, ku ee thurumbil th33r, ku aa malumat ë keny thurumbiil gam, ku tamin ku konykony ë kuer gëm (Te ci thurumbi3ldu riäak dhëlic). Konykonyken aa

yekä gäm raan ebën, raan cê yerin gât piny tènê keek, ku raaan kéc yerin gât. konykonyken
aa yekä 13 t tènê yîin ë ku3r manadhâmat lui ke keek ë wilayat k3k yiic kek manathik.

Yîn alëu ba yup ke yî r3730 wilaya dâ yic:

Royal Automobile Club of Queensland (RACQ)

13 1905

RACQ Webthait

www.racq.com.au

Na wïc malumat etê ba yî7k ruktha ku37n emën thîin Australia, ke yî tî , Aba 1, Ye ö ba
looi tē cê 1 n Äëet.

Tääu yînhom apath, ganuun ë ku37n Australia aa riliic ap3i dit.. Tî Aba 5, Ci33 ku
ganun Australia.

10. Piöc ku Muöök ë Meth

Muöök ë meth

Tëtui, ala konykony juëc ë muöök ë mith r3737hin ë bak ku aköl riëc ebën, tënë mith kor, lik ruönken, këc gu¥I¥ thukulic, ku cik I¥ aAeer ë thäät ë thukul. Yin abë dh37juëc ë muöök ë mith yiök ë Yellow Pages athör talapuun yic, n¥ ic thukuul akarnhiam, tädä thukuul ë muöök ë mith, (**kindergartens**), wën ye mith guir thin bik I¥ thukulic, muöök ë meth (**child care**) tädä marakëth ë muöök ë mith aköl ye mith kor muk thin. Ku muöök mith aköl macthok (**family day care**), tëwën ye mith muk thin ë mëdhiëeth k¥k muk miëthken.

Tëtui, ala **akutnhom ë thuëec**, ye mëdhiëeth ku mi37nken kenhiim mat thin, bë mith piöc ku ickä röt ë kamken, ku j¥ mëdhiëeth mat ë buro ku r¥mkä malumat ë kam ken.

Playgroup Association

3855 9600

Në thaa t¥u yin **panpiöoc AMEP**, ka manh duun këc run le yen panpiöoc dööt a lëu bë muk abac t37yiin. Na ca tiam ba I¥ tue ba porgar3m dë peei kuen të cin AMEP thäab apieth ba ajueer ye wëu ke muöök ke meth tääu piny ber neem në ö, porgarbm k¥k aacie wëu ke muöök ke mith ye tääu piny.

Tënë malumat ye akuma gam ërin:

- Konykony ë muöök ë meth t¥7ruömdun;
- Kuat ë muöök t¥7hin ku nyin ë lu¥y lëu ba yök lääu;
- Ku¥y akuma ku wëu ë muöök;
- Konykony wic mih; ku
- Konykony tënë mith b¥cök cie kuötic yic

yuöp Child Care Access ba ku¥y malumat yiök:

Child Care Access Hotline (8nh-9th, Köölrou yet Kööldhëtem) 1800 670 305

TTY (K¥c ril pï d3n ku jämd3n yic) 1800 639 327

Ëkëlim ë Queensland 3861 1022

Muk yi nhom yin alëu ba yiök kek ku¥y ë Child Care Benefit ku Family Assistance Payments bi yi ku¥ny ë muöök meth ku k¥k ë wëu wic. (Ti Aba 8, Dhaman ictëmai.)

Thukuul

Thukuul Akarnhiam aa t¥7thin tënë mith ebën, g¥l manh ë run 4 gut ë run 5. Thukul Akarnhiam ee mith kony bik dit kegup ke latue , ku g37nke iëc ku ci33 akutnhom ë ruöön këc kek gu¥I¥ ë thukulic.

Yen am3cthin bë mïth n¥ run 6 gut ë ruöön 15 bik la ë thukulic. Aköl riëec ebën, mïth aa thukul j¥ k ke ye run 4 leer ë run 5 ku aa l¥ tue këya agut kek röt ë ruöön 17 Aet ë ruöön 18 ë diëtdenic, bik röt guiir bik l¥ ë jaama tädä ke ju3k piöc dä thin. Ebën ebën, mïth n¥ ruöön 12 leer ë ruöön 13 ë diëtdenic aa la, ë thukul tue ic (**Primary School**) ku mïth u373? aa l¥ ë thukul t¥ nhialic (**high school** tädä secondary school).

Yin alëu ba miëthku tu¥ c ë thukul akuma yic tädä thukul peei. Na wic thukuul t¥ ruömdun, ke ti keek ë White Pages athör talapuun yic, ë thukuul cök "schools", tädä ke yi nem website: www.education.gov.au

Thukuul akuma aa piöoc cinic wëeu gam, ku thukuul juëc aa thiëc ë kumy bë barnamic ë piöoc ku riadha röt c¥k piny. Cu3t ë piny ë wëeu ee w3t?ye mëdhiëeth lueel ku gamkä. An¥n käk¥k kë piöc ku loilooi wic keek bi mëdhiëeth keek ya looi ka bë kë wëeu ya gam thukul bë keek looi. Aye wic bë mëdhiëeth mïthken ya yi3k galam rathäth, galaam, bu¥k ke gäär ku al3th ke thukuul (të wicë keek).

Mïth ke thukul b¥ aAeer aaye keek wic bë kë wëeu ke gäär cuat piny. Na wic malumat k¥k, ke yi c¥:

Education Queensland International

3224 6958

Webthait

education.qld.gov.au/marketing/eqi/

Thukuul cie käk akuma, aa thiëc ë wëeu cu3t ë piny, ku keek aa na yianhden tädä dhël ë piir kuanykä cök ë pi¥cdenic. Mëdhiëeth wic yeen bik piöoc peei ic aa dhil kaam ë r¥m guiir kek k¥c ken ë piöoc, tädä ke l¥c thukul ë nyinic.

Thiëc k¥c ë thukul bik l3k yin ye n3n ye thukul **jök ku thök ku barnamic ë muöök ë thukulic** tädä ke thiëc **barnamic ajadha**.

Mïth cie jam tho¥ Ingëlidhi

Mïth pu¥c b3? kuc tho l gëlidhi aa lëu bë ke gät rin piny ë thukuul ë piöoc thok yic (ELS) ku marakëth (ELC) bë ke gam barnamic tho l gëlidhi ama ic, cë guiir tënë mïth Education Queensland:

ESL and Cultural Diversity

3237 0815

Agamthook

Mëdhiëeth ku amuök-mith ye jam ë tho Li glith koor ka kuc tho l gëlidhi, aa lëu bik thukul thiëc bë agamthok b373? ne yen kä jamic ë w3t?mith. Keek aa lëu bik **konykony ë gëmgëm thok cöl TIS** National yuöp bik thukul yuöp.

Mëdhiëeth ku amuuk AA CË LËU bik wëeu ë konykony täau piny ë thukuul ë Wilaya yic al¥ ë Queensland

Na wïc malumat juëc, ke yì yup:

<u>Griffith University, Brisbane, Nathan, Gold Coast</u>	3875 7111
<u>James Cook University, Cairns</u>	4042 1111
<u>James Cook University, Townsville</u>	4781 4111
<u>Queensland University of Technology, Brisbane</u>	3864 2111
<u>Central Queensland University, Rockhampton</u>	4930 9777
<u>University of Queensland, Brisbane, St Lucia</u>	3365 1111
<u>University of Southern Queensland, Toowoomba</u>	4631 2100
<u>University of Sunshine Coast, Maroochydore DC</u>	5430 1234
<u>Australian Catholic University, Brisbane, Mitchelton</u>	3623 7100
<u>Bond University, Gold Coast, Robina</u>	5595 1111

Wëëu ye cuat piny ba jaama kueen, aa n¥ yìic wëëu ë piöoc, wëëu kä k¥k tem röt ku athör, ku wëëu aniin ku kä ju3?3R¥k ë piir. Na wïc ba t3?ë kuöny ic, ka yì nem:

Going to Uni **1800 020 108**
Student Enquiry Line

Youth Allowance (Ariöp Èrem) aye gäm k¥c n¥ ruöön 16 gut ë 24, ku **Austudy** aye gäm k¥c n¥ ruöön 25 leer tue . Ku ku¥ ny ë wëëu aye gäm k¥c la tue kek ë piöoc cë gäm kek. Ku cu3t ë wëëu kë piny, ee t¥?kek I¥n ne yinnhom wëëu adöcku. K¥c pu¥c b3? aa tiit ë run karou, bik jal thiëc ë wëëu . Na wïc malumat juëc ërin ku¥y ë wëëu schemes, ke yì yup Centrelink (ti Aba 8, *Dhaman ictëmai*).

11. Nadhäm ë Pial ëguö

Medicare

Akuma de Australia e kɛc kuɣny ë wëëu ke wal ku töök paan akim në ajueer cɣ **Medicare**. Medicare ee wëëu lɣ tënë akiim, x-rays, ë ri3m yiɣpic, b3ɔ/ilac b3ɔ3akim yiic ku konykony kɛk, aa ye medicare cuat piny ebën.

Rin ba ic lɣn lëu bin rot gätpiny t3ɣ Medicare, lɣr në Maktab de Med3k33r yic k3 yi muk pathpuɣdu ka wara duɣn de cäth ku Vitha m3ɔbthralia.

Medicare **acie wëëu wïc nejda ëcuat piny**, ku yen ë lan, wëëu konykony ë lec, physiotherapy, nadharat, ku “podiatry” (tu3nytu3ny kɛc buööt cök), ku “chiropractic services” (konykony ë ilac bëladì alɣ ë yom kɣu ku r3l), tädä t3ɔ3ɔan akim peei, na wïc malumat juëc alɣ Medicare, ke yi ti Aba 1, Ye ö ba looi ënyinic të ci Æ n Äëet.

Medicare Webthait

www.medicareaustralia.gov.au

Centrelink Buthaka ë Pial ëguöp

Na ye dɣm ë wëëu **Centrelink** tädä lik wëëu kun ëb3ɣ, ke yin a g3ɣ Kan (card) ë Pial ë guöp akuma. Card abë yin kuɣny bei käjuëc yiic, cëmën wëëu ë wal ku konykony ë pial eguöp (akim ë lec, nejda). Na wïc malumat juëc, alɣ Centrelink, ke yi ti Aba 8 Dhaman ictëmai.

Na cɣk na Buthaka ë Pial ëguöp, ka ot wïc ba Medicare Card du nyuɣ th, të wïc yin bë yi beec pan akiim ku tënë kä kɛk ye Buthaka ë Pial ëguöp wïc thïn.

Tamin ë Pial ë Guöp

Kɛ juääc baai bthralia aa ke kɣɣ th kek röt alɣ pial ë guöp. Tiët ë kɣu kën ee ke kony ë b3ɔ ë b3ɔ3akim peei yiic ku b3ɔ3akim akuma, ku anɣ konykony kɛk ci Medicare ë kony thïn, cëmën ë lec, ku konykony ë tuany ë nyin ku jötjöt näjda. wëëu ye cuat piny ku ku3t ë kuɣy at 3ɣic ap3i dīt, ke yeen, na ca takic ba tamin ë pial ëguöp lööm, a path ba aguir ju3ɔ3? kɛc tiit kɣɣh alɣ ë pial ë guöp caath ebën ku **ke mäyëm apei dīt ba ganuun deet apath, ke yi këc thiæth guɔ ɣɔc.**

Amiöc

Akuma ee abaköök kuɣny wëëu rin bik ke kɣɣh ya geei rin pial ë guöp kek röt. Na wïc ba yi kɣu geei rin pial ë guöp yin rot, ka path ba kākä ic:

- 1 **30 buɔɔtic ye päl kɔc** – kɛc cë bthralia ebën a lëu bë ke päl 30 bu ɣ tic t3ɣe kek kɛ lëu bë ke gät rin piny pan Medik 3ɔ3ɔu aa cë ke kɣɣh geei rin ë pial ë guöp kek cɣ a yök döc panakim, kuat döc (kuat kë rem yiin) wälä keek ebën. (t3ɣ kɛle run

ka 65 – 69, wëeu ye päl keek aa 35 buɓc, ku k ɓ le run ka 70 le tue , aa ye päl 40 buɓc).

2 Wëeu ye juaar rin Medikëer – kɛ ju 379e juaar baai bthralia aa ye juaar wëeu ye rin Medik373 Wëeu ye juaar rin Medik373a 1 buɓc ye juaar t 37 kɛ d ɓm wëeu juääc ku aa cïn atit ë kɓu rin pial ë guöp panakim. Wëeu ye kueen ke juëc emën aa wëeu gɓ AUD70,000 ruön yic le tue t37 raan tök ku AUD140,000 ruön le tue t37 tik ku moc wälä machthok.

3 Atit kɓu rin pial ë guöp pïr yic ebën – aguir kën ee kɓc d33t puöth bik ke kɓh lac geei rin pial ë guöp ke kor. Na jal raan ye kɓu geei/tiit ka Aköldit 1 cë wan run ka 31 ke dhiëeth yeen yiic, ka bë wëeu juääc ya cuat rin atit kɓu thö kek atit kɓu ye raan cë ye kɓu lac tiit (raan cë ye kɓu tiit ka Aköldit 1 run ka 31 ke dhiëeth yeen thïn kéc Äëet) wëeu lik cuat piny thïn. Wëeu raan cë gäü aa ke yiic juak 2 buɓc rin kuat ruön cï yen atit ë kɓu gɓu.

Abaköök Äëet bthralia Aköldit 1 cök ciëen ke cë run 31 waan t 37 dhiëeth keek aa le t37 deen ye muök ke nhiim. Abaköök aa cï lëu wëeu juääc ya cuat piny t37 geei kek ke kɓh alɓ pial ë guöp panakim p37 ka 12 ke g37?kek ke rin piny pan Medik373 yiic.

A path ba yi kɓu geei alɓ pial ë guöp panakim run ka dhiëeny tue ke g37?yin yi rin piny pan Medik373 Na wic ba tiit p37 wär p37 ka 12 gɓ t37 g37?yin yi rin piny pan Medik373 ka yin a bë yɓk ba 2 buɓc yic ya cuat piny t37 n kuat ruön tɓu run ka 30 nhiim kööl jɓ yin ye wic ba yi kɓu geei alɓ pial ë guöp panakim.

Malumat juëc

A lëu ba lëk kɓk yök alɓ **tiët pial ë guöp raan** (private health insurance) t37 heem yin webthait keen kä: www.health.gov.au ku www.phiac.gov.au tädä ke yi yup:

Private Health Insurance Ombudsman **1800 640 695**

Private Health Insurance Ombudsman Webthait www.phio.org.au

Kuɔɔny ë wal

Thuwaari/kuɔɔny ë mam

Wäl ë luäk alëu bë ke lööm alɓ ë Marakëth kɓk Wal tädä ãn ë luäk, b373?akim yiic. B373? akim akuma ku b373?akim peei aa cë gɓt ë [White Pages](#) athör talapuun yic, ku aa cë tɓu ë b373?akim cök 'Hospitals'. Malumat nejdät acë gam ë Aba 3, yic, konykony ë mam.

Na lɓpan akiim, takic ba wäl dek emënë luath kek yiin ku muk Medicare Card-du, ku Card-dun ë Tamin Peei ë Pial Èguöp, ku Health Benefits tädä Pension Concession Card.

Ilaj/Wäl ë luäk atɓ thïn aköl ku w373? thäu 24 yic alɓ äwadith al ɓ ë thuwaari/*githüim* ë b373?akuma yiic.

Na cïn këri33 cï maam, ke yi wic kuɓ ny tënë akim piɓc ë wal ebën.

Akīm Kor

Na cie kë wïc thuwaari/mam, ke yin ak¥ la tēnē akīm macthok (c¥ akīmđit) 'general practitioner' tēdā GP tēdā markēth wal. Yin alēu ba kuany akiim tēdā marakēth b3?wïc bī yin la thīn – Keek aa cē g¥ ē Yellow Pages athōr talapuun yic, ku aa cē gāt ē 'Medical Practitioners' cōk.

Akiēndu alēu bē wēū wïc ba ke cuat piny lōōm tēnē Medicare. W3tde yic, alēu bī c¥ ath3?y ē puōorm (form) ē Medicare yic, ku akiim abē puōorm kēn I¥k tu¥ tēnē Medicare, ku abē wēū la d¥m akiim. Na cī rot lēu, ke akiim athiēc yin ba wēū cuat piny ēnyinic, ba ke jal b3n la thiēc bē ke cu¥ yīin ē Medicare tēdā tamindun peei ē pial ēguōp. Tānden ebēn, yin adhīl Medicare Card ku Buthaka ē Pial ēguōp luath kek yīin. Na t¥u ke yī

GēMgēm Ē Thok

Akiim alēu bē telapun yup bē agamthok c¥¥ ē talapun thok, bē yī b3? gam thok nē thaa j33m yin kek akiim. Ku jam acīn wēū ye nyaai tēnē yīin, ērin aciē yin tēdā ke yī Australian. Aya, akīm a lēu bē athok c¥ a b¥ panakim t3?wïc yeen keya.

TIS National Doctors Priority Line (thāu 24 yic)

1300 131 450

TIS National Webthait

www.immi.gov.au/tis

Akthaiyuun

Yin acē lēu ba **akīm akthai** neem ke yī kēc akiimđit ka ti (GP) tue . Akiim alēu bē yin tu¥ c tēnē Medical tēdā akthai d3? bē yī la gām b3?latue .

Wal

Na cī akiēndu gam I¥n Wïc yin wāl, ka lēu bē yī gāt rocita ba Àāth **dukān** ē **walic** (tēdā **pharmacy**). W3l juēc, cēmēn yī antibiotics, aa cie gam ke cīn rocita. Na na ē Buthaka ē Pial ēguōp tēdā Pension Concession Card cī Centrelink gām yīin, ke yin alēu bē yī gām wal ē wēū lik ku yin adhīl Medicare Card du b3?3? le yin wal nyaai ē dukan ē walic.

Apieth ba kã cē keek g¥ nē wal k¥h ku d3?d3?d3n yaa kueen apieth ku na n¥ kē kãc ē deetic ke yī thiēc k¥c A¥ ē Kumy tēdā Malumut ē Wal, jamē kek ē pharmacist wālā yup telepun:

Medicines Line (A aany Akōlrou 9nh – Akōldhētem 6th)

1300 888 763

Webthait

www.nps.org.au

Marakēth ē Pial ēguōp Akutnhom ē Baai

Maraketh ē Pial Guōp Akutnhom ē Baai, aa Konykony ē Pial ē guōp gam tene k¥c ebēn, meth ku raandit lik w3?ken yiic. Acie Marakēth ebēn keek konykony thō gam. Na c¥k ciēt emēden, ke konykony kek t¥?thin aa n¥ yiic, b3? t¥k, piōoc ē pial ē guōp ku la tue , physiotherapy, muōok ē lec, muōok ē Wal, Wēēt lcu pial ē guōp Akutnhom e baai.

Pial ë guöp ë Nyith

Konykony juëc aa tÿ thin tënë kÿc wic kuÿ ny, nÿ tu3nytu3ny kenhiim ku nyiethken yiic. È tänden yic ebën, kÿc wic kuÿ n ÿ tuaany kenhiim, apath bik akimden lëk tëdä Markäth ë Pial Guöp Akutnhom ë Baai.

Yin alëu ba yup aya:

**Queensland Transcultural Mental
Health Centre
Outside Brisbane**

**3167 8333
1800 188 189**

Konykony tënë Kəc nəŋ Ciəŋ ku Thuək Kuötiiç

B3737 kim juëc ku marakëth ë Pial ëguöp aa nÿ yiic akuut cë plöc ë luÿ ë pial ëguöp, ku aa konykony gam tenë rual apaköök cië ruöm tök. Konykony kä, aa nÿ yiic Wëet ë puou, ku lëk, malumat ë pial ëguöp ku tooc ë Ään kÿk nÿ yiic kuÿ. Yuöp pan akimdun t ÿÿilÿÿm beithok tëdä markëth ë Pial ëguöp akutnhom ë Baai, ba ti Iÿn ne yen mëluyi ë cie kuötiiç (**Multicultural Health Worker**).

Muöök ë Meth ku gëlgël ë rör

Aguir cÿ **Kidsafe a aguir kä rär mïth gël Yothralia ku** yeen aguir ce wëeu ye w37377h – yeen aguir kÿc gäm lëk alÿ t3737 bi mïth ya muk nhiim thin bë ciën kë rär keek ku ee mëdhiëeth ku wuöt kony ë loiloi juääc. Webthait ë b3737 Kor Tue ðthralia ku Victoria aa le yiic lëk alÿ **Kidsafe** cë waar yic thok juääc.

Kidsafe QLD

3854 1829

**Help in languages other than
English**

131 450

Website

www.kidsafe.com.au

Tuöm

Tuöm ee mith tiit gup (ku kÿc dit) bë ciën tu3nytu3ny dÿm keek. Tuöm acie mäs kÿc ku aye lueel, kapath tënë mith. Wilayat ku Manathik kÿk cëmën yi (NSW, VIC, TAS ku ACT) aa thiëc Waragäk ë tuöm ë Meth, bë b3737 bi mïth ë Muöök akölic ku të jÿ yen thukul. Kën ee rin ku bi Markath ë Muöök ë Meth ku thukul, bik ic Iÿn ne yen mith këc keek toom. Tuöm alëu ba lööm tënë akimdun Macthok ka maktam de pial guöp ë *Kamuioniti*.

Na wic bë yi toom ë maktam de pial de guöp de Kamuionëti du ka majaletth mäÄäli, apith be keek dhil neem ba nyic ye tuÿm yindï yen tÿ ku ye n3n y3 maktamden li3p.

Manh du a dhil i3c toom wälä t3kdä aa ci akim lueel lä ka cë tom rin ku ba wëeu muöök ë meth jal d¥m.

Na këc Miëthku toom, tak d3? ke yin acë döm ë wëeu muöök ë Manhdu.

National Immunisation Infoline **1800 671 811**

Australian Childhood Immunisation Register **1800 653 809**

National Immunisation Webthait <http://immunise.health.gov.au>

Malumat juëc kök (Konykony ë Lec)

Ala akim peei ë lec t¥ruömdun, aa wëeu lööm tënë yin të ci kek yi gam il3ny ë lec. Yin alëu ba tamin peei ë pial ëguöp b3i?bei bi ku¥ny ë wëeu konykony ë lec yiök.

Akumat Wilaya ku Manthika aa kä thii ciëkiic ë muöök, ye lueel k¥c thook, al¥ ë pial ëguöp gam ëpath, tënë k¥c Muk concession card ë Centrelink. Konykony ye ke gam aa kä thii ar33m dhuök piny, ku kä k¥k aa käk ë pial eguöp ye lueel k¥cthook, n¥ yiic döök ë lec. Yin ath33k, yuöp Märkënh ë Wal tädä pan akiim dun t¥yil¥¥m ruömdun bä ke thiëc ë konykony t¥thin, ku yuöp ë Centrelink (ti Aba 8, Dhaman ictëmai) ba ti l¥n ne yin yic bë yi gam concession.

Thiëec de d3c wic muoöök

B33i e k¥c dit ee bëi ye k¥c dit ciï rëer b3r lëu ka pëi në b3i keniic në kä juëc kuötiic, cit tuany, niöp, nhomdia , yimëjenthii, aaci lëu bik kony ka pëi, acin raan ruääi, math. K¥c wic koony koor ë koony ye ¥ m k33r bë Äötken jur ka pëc.

Aged Care Assessment Teams (ACATs) ee k¥c yik malumat ë konykony ye Akuma de Australia yik k¥c cë dhiop wic bë kë ot ke ke rëer në bëi keniic ka bë l¥rëer ë bë k¥c cë dhi¥piic.

An¥ akääth ka 5 ba keek dhil kuany yiic ma wic ba l¥paan k¥c cë dhi¥p. ke ki:

- Yin bë thiëec nab a r¥ ë koony
- Yin bë köör baai
- Wëeu bi ke baai ri¥p aabë ke ti
- Ba athör de köör thi¥
- Ba j¥t ku ba l¥rëer thin.

Na wic koony në kä ke k¥c cëdhi¥p, ke yí c¥l:

Aged and Community Care InfoLine **1800 500 853**

Webthait ë K33c Dit www.seniors.gov.au

B33i Carelink Akuma ë bthralia aa k ¥c l3k ku geikä k¥c muk acëdhioop ku k¥le gup a äth k¥th. Na wic ba k¥k ic, ka yi tuum yi thok kek:

Malumat juëc

Na wie malumat juëc ku konykony ë pial ëguöp k~~7~~, thiëc akim thi~~7~~ yil~~7~~m ruömdun,
Märkënh ë Wal ku Märkënh ë pial eguöp Akutnhom ë Baai tädä ke yì thiëc chemist.

12. Lääu äguöp ku kuy ë Kəc Nyuööth

Käk äröt looi beithok

Australia ee pan cë guiiÀ ap3i dít n¥ ic Kåpu¥th ye looi beithok, cömën ë ken¥, ¥ u ë k¥c cök roor, ku rëer ë kemíc ku thuëec. Ala löö ë k¥c tiit ë këracic ba ke muk yinhom të ne yeu káloi röt ë b3737hook:

- Na l¥wårk ¥u, ke yi ye kua ë äñ ye k ¥c Wëi kony tiitic/bi¥¥kic. Ku ye kua kam beer. Ku aa cie wëer k¥¥th kek ye k¥c k¥c kuöny wëi bi¥¥k yiic ebën.
- Du kua ku mäi ërot yitök.
- Ye ruk ë ge akööl ruel ak¥¥ bë ru3l d37du ci nyop ku yik yi tuaany c¥¥ 'Skin Cancer'. Kën ee mu'Äëm ap3i tënë mith kor. Thukuul juëc aa cool éjam be mith geey ak¥¥ aa cie kenhiim ë p37ë M37?
- Ye ruk ë nädharat ak¥¥. Kën alëu ba ¥ c tënë chemist tëdä supermarket.
- Dëep ë mac ku nyupnyup ë ri acë pëen ë nin ci ke dëep ë mac pëen thin yic **total fire ban**. Na wic malumat ë nin ci ke dëep ë mac pëen thin ebën, ke yi yup:

Weather forecasts

1196

Bureau of Meteorology Webthait

www.bom.gov.au/weather/

**The Royal Life Saving Society
Australia**

www.royallifesaving.com.au

Swim Australia

www.swimaustralia.org.au

Kidsafe

www.kidsafe.com.au

Talapuun ci g¥¥ piny t377 alëu bik yi ku¥¥:

Queensland Parks and Wildlife Service

3224 5641

Camping in National Parks

131 304

Queensland Fisheries Services

13 2523

Kuær ë Kəc Nyuööth (Media)

Newsagencies juëc tö shopping centres aa n¥ newspapers kuötiic cë g¥¥ ë thu¥¥ juëc, ku na kéc tö dun tö wic b3737Re yin alëu ba thiëc, alëukë bik tuöc tënë yiin.

A le kä ju3737e jääm yiic ë thok juääc yiic tibi ku redio ë SBS - **Special Broadcasting Service (SBS)** – yic. Kä bë jääm yiic wik ic aa gät Athör ë Thok yiic.

Linh ë redio ë thok k¥¥ ce Nyi liith a lëu ba yök t37webthait ë C33l ë Wuöt ku C33kuötic yic.

Special Broadcasting Service (SBS) aa wël lu33 aAeer, telibidhiön ku mätaat rädio aa n¥ barnamic kuöt ë thu¥k ë Akutnhom ë Baai barnamijat ë niëndhorou (weekly) aa cë gät piny ë newspapers ë b377 bei ë kal yiic. Akuën ë rin ë Mätaat ë radio ë thu¥k ë kuat, alëu bë yiök tënë National Ethnic and Multicultural Broadcasters' Council (NEMBC) website: www.nembc.org.au.

Radio ë thu¥k kuöt yiic Queensland an¥ ic:

Radio Stations	Frequency
<u>Community Radio 4CCR (FM)</u>	89.1 KHz
<u>Radio 4EB (FM)</u>	98.1 KHz
<u>SBS Brisbane (FM)</u>	93.3 MHz

Ke yï ñoot ke yï kën agit de kä ke jam ku daai thaany, apieth biï raan Àoc ë kä kedhie dhil ic I¥n biï kadamat bë keek thaany rö kenë piird3. Ne Àän k¥k, an¥ k¥c cë ath¥r bi keek TV yaa ti thaany ke lueel kë wu bë kë yaa daai abac ke cïn wëëu tääu kë piny.

Internet

Ala barnomic juëc t¥nin ye internet lu¥¥ thin ëpath tädä wëëu lik ku piöoc k¥c kuc të ye internet luööi thin. Na wic malumat juëc, ke yup majeleth ruömdun, Mäktäbu dun, ka të thukul t¥yi I¥m ruömdun (b377Aeer ku akalim), Maktaab ke caab aaye key internet ti thin abac

Australian Library Gateway www.nla.gov.au/libraries

Australian Internet Cafes www.gnomon.com.au/publications/netaccess/

Website kën aya, an¥ ic kony ye Mäktäbat yi¥¥p al¥ ë Queensland.

Directory of Queensland Public Libraries publib.slq.qld.gov.au/directory/

'Picabeen Community Centre (Brisbane)' an¥ ic kum¥ ye yin ke g 37computer ku daai Internetic ku pi¥¥c ë k¥rthat ba piöc ëpath kë cïn wëëu tääu piiny.

Picabeen Community Centre **3354 2555**

Webthait www.picabeen.org.au

mäktäm ë diäär , akuma ë Queensland, ee k¥rthat ë Internet gäm diäär ëpath kë cïn wëëu t¥ü kë piiny.

Office of Women, Queensland **1800 177 577**

Webthait www.qldwoman.qld.gov.au

13. Department of Immigration and Citizenship (DIAC) (Amatnhom ë Kök ku Döoc)

Department of Immigration and Citizenship (DIAC) yen ee r̄mic ye wël ë visa ku Australia citizenship jaam yiic th̄in. Al̄malumat juëc t̄o th̄in aya t̄u DIAC ap̄am de piir n̄e Ath3-ral-ya **Living in Australia** web pages gut nyuuc ðthralia.

Thiëc al̄n̄ DIAC

131 881

DIAC Webthait

www.immi.gov.au

Living in Australia web pages

www.immi.gov.au/living-in-australia

Mäktäab ë DIAC t̄r̄ akalim yiic, aa lui konykony ë kök kuöt̄ic, c̄em̄en Bi33ðh ku Ikamat ku thalabat Ikama l̄eu b̄i raan r̄eer kaam th̄in ciekic:

DIAC

Level 1

72 Nerang Street

SOUTHPORT QLD 4215

DIAC

Levels 11, 13- 16

313 Adelaide Street

BRISBANE QLD 4000

DIAC

Commonwealth Centre

Hastings Street

THURSDAY ISLAND QLD 4875

DIAC

Level 2, GHD Building

95 Spence Street

CAIRNS QLD 4870

Döc Yothralia

T3r̄ k̄ju 33ðe m3r̄ðthralia, k̄e tue yen bik ka looi bik jal döc baai ðthralia ee ku bik ath̄em döc tiaam. Rin ba rot guiir rin ath̄em, ka yin a dhil athör k̄ä döc kuen ku yen athör k̄en a t̄u webthait t̄u piiny k̄en yic.

Na ca ath̄em tiaam ku ti k̄k̄ ye wic t3r̄ adöny ðthralia nyin, cit r̄eer ðthralia kaam b̄ar yic al̄andeen ku ye raan la cök, ka yin a dhil athör wic yin döc ðthralia jal thi r̄r̄. Na c̄e ath̄r̄ du gam, ka yin b̄e tuöc b̄e ȳan duun döc b3r̄ la looi. T3r̄ooi yai, k̄e u3r̄ju33ðe thiöo bik adöc aa l3r̄ bik ke puöth th̄r̄n ðthralia ke k̄ec gua aa adöc ð thralia.

Na wic l̄ek k̄k̄ ka yi la: Kä ye wic t3r̄ Manhbaai ð thralia gut raan r3r̄in lik ee r̄eer la cök. Na wic ba k̄k̄ ic, gut nyin k3r̄in th̄in ku athör ye thi r̄r̄, ka yi yup wälä l̄r̄:

Na ca ya manhbaai Australia, ke yin athiëc passport Australia ë dhël Post Office. Na uot yi muk e yinhi33pan da ku jinhi33 duun Australia aya, Ke yin ee kenya Aeer ku laahuk Australia ë passport Australia.

Mithbaai ðhralia aa ke rin dhi 3l gätpiny ku bik cu3t t3ç'i kek run ka 18 dööt wälä cik waan thok. A lëu ba rot gätpiny kööl looi yan duun cin ya manhbaai ðhralia. A lëu ba rot gätpiny aya t3ç'in run ka 17 dööt ku rot guiir ba cu3t t3ç'i dööt yin run ka 18.

Athör gätpiny aa tçu mäktam atuc yic, **Mäktam Cuet Yothralia (AEC)** ku webthait MCİ yic. Na thiö athär tök ka yin cu3t kçc akuma amatbaai, panbaaiic/panl3lthok ku kçc juçc röt looi kçc thiik cë yin thin. Na ca kök pan reer yi thin, ka yin yi rin b3n gätpiny. Wël kçc aa tçu webthait (gut thok kçc ce Nyi lith) wälä yuçc MCİt 3çe yen d3t?wic ba thiëc.

Australian Electoral Commission (AEC)

13 23 26

AEC Webthait

www.aec.gov.au

Taciir ë Dhuk tënë raan ciëŋ Australia

Na ye raan cië Australia akölriëc ebën ku wic bu jaał Australia ke yi bë b3n la dhuk Australia, ke yin awic **Taciir ë dhuk tënë raan ciëŋ** yuöp DIAC ba thiëc län wic visa bi yin dhuk ciëen Australia.

Keny ë kçc macthok wic bën Australia

Ba kenya

Mëkëeny aa dhil thiëc ë visa nçc ic kaam bi kek reer Australia. Kuat ë visa ye gam Mëkëny, ançc ic ganuöönken cë ke lueel, ke yin, yuöpë **Australia Ayeer Immigration Office** thiçc kek yiin, (ti piiny t3ç) ba malumat juëc yiök.

The Electronic Travel Authority (ETA) ee thöl tçc ye kçc na nhiim Pathpuçt tçc b3ççe 30 yic, ci gam bik kë cäth guiir ku ti33r, ku jçc aa kçc dit lui kek akuma ë makätib ye lui a3 r. ETAs ee kçc kenya reer ë nin lik cçc aa gam kek. Të ne ETAs, aa cin ke ye yen ca thiää "Form". Malumat juëc aa tçc ë www.eta.immi.gov.au.

Na wic kök

Kök Asutralia ançc ic barnamic kadiäk:

- **Kök ë kçc macthok**, Raan wic b3ç Australia adhil-ka na raan ruääi keke yeen, bë ye tuöc puöorm.

- **Kök ë kɔc loiloi**, ku wíc ká bik köök Australia, ka dhil ka na loiloi ickä ku ri3l bi kek lu¥ i, lëu, bik na kë m3tkä j33ic ku dhi3l?k¥k ë piir pan Australia.
- **Apaywɔŋ (Refugee), Humanitarian (kɔc cë puël wët nyin-ŋjɔŋ ë raan), Special Humanitarian** ku barnamic ë kuwɔŋy cë lel thok (**Special Assistance programs**).

Ala ganun ë k¥c b¥ë rinkä kuum, lëu bik raandu p3ŋ tädä gam köök Australia. Ganun ë kök aa cë röt ruk, ku aa röt waar aköl riëc ebën, ke yeen , apath ba jam keke DIAC ba I3ŋ malumat ërot yitök. Na wí'c malumat k¥k ke yí tí :

Migrating to Australia

www.immi.gov.au/immigration.htm

Linh Mäктаab Abaköök t¥u aÀeer aa t¥u www.immi.gov.au/contacts/overseas/index.htm

14. Akuma Mäyälia ku Konykony

Akutnhom

Australia anŷ agöl na ic akumat kadiäk. Commonwealth, ku akumat mäÄälia. Majeleth mäÄälia tŷruömdun, ee di33 ap3i ërin kŷc, ku ee konykony këth lacök gam tënë kŷc ë baai cë kenhiiim kut, bik cie këthiääk. Majalëth aa wëeu yiök alŷ ë konykony ye ke gäm kŷc nŷ b373ku adöocken kŷk, nŷ ajuër yekä cuat piny ë ruöön thok ebën. Acë yi wic ba nhom ka na Äön ca döoc ba konykony kä jal yiök.

Konykony Akutnhom

Majalëth aa Public Halls gam akuut akutnhom bik kek luui thin, ku g3m käk riaadha ku ci33 .

Majalëth aya, aa konykony kuöt yiic gam, cëmën marakëth ë pial ë guöp ë meth (Child Health Centres), Mëlooi ë riënythii (Youth Workers), ku muöök ë kŷcdit (Aged Care), ku konykony ë kŷc cë Duany (Disability Services).

Konykony ë Ciëŷ Kuötic

Majalëth juëc, aa nŷ yiic kŷc lui, ic ci33 kuötic ku i3c rëer akutnhom, lëu bik yi gä, kuŷy ku wëet al ŷ etë bi yin rëer thün ke yi laduk Australia. Konykony kŷk aa cë guiir bi kä wic kŷc dit nŷ ci33 kuötic cŷ eye tŷthin akölaköl.

Mäktaab

Äh juëc aa n ŷ mäktäbat ye kek athör d33n wei tënë kŷc ëpath. Mäktäbat aya athör cë gŷt ë thok kŷk cie l gëdhï b373Mäktäbat juëc ap3i aa nŷ yiic internet lëu ba luöoi. Na wic malumat juëc, ë mäktäbat, ku Äankën tŷkek thün, kë yi nem:

Directory of Queensland Public Libraries Webthait

<http://publib.slq.qld.gov.au/directory/>

Konykonny kök

Majalëth aa ku3r guiir, ku buthkä bäkänat tënë raan ebën, ku loikë ganuun ë dukään ku mathaaim cŷ alŷwic. Ku keek aa buthbuth ë Äööt ku dukään ku Äan kŷk ë luoi gam löö bi kek ke buth. Ku na wic bë na kë war paandu, ke yin adhil Iŷtënë majeleth dun mäÄäli bi gam waragäk ci yi puöl.

Majalëth, keek aa makthuliin, bik annyun dh 377wei è b373yic, ku aa kuat mag777 ku Ilbat ku jarakänat cè yiic thök dhuök è cirkat yiic. L77 yi 777 cök tènè majaleth ku k77ckun akeu nhom, ba aköl ye anyun dh 377wei ic.

Malumat juëc

L77nem majeleth thi 777k yil777m ruömdun tädä ke yi I77mäktäba ba malumat è konykony t77thin yil777m ruömdun ic. Talapunat è majeleth ku Ään t77makatib thin aa cè g77 è White Pages athör talapuun yic, ku aa cè gät è 'Local District' cök. Tääu yinhom apath I77n adè aa keek kep377ke aa ic lu77 ruömdun! Malumat akuma majälia aa t77thin aya è website yic www.gov.au/.

Local Government Directory

www.lgp.qld.gov.au/applications/lgDirectory/